

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Riina Lundén

Taloudellinen lukutaito ja asenteet käyttäytymistaloustieteellisissä vinoumissa

Tarkastelussa nykyhetkisyysvinouma, tappioiden ja riskin välttely sekä yli-
itsevarmuus

Laskentatoimen ja rahoituksen yksikkö
Taloustieteen pro gradu -tutkielma
Taloustieteen maisteriohjelma

Vaasa 2026

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen yksikkö**

Tekijä:	Riina Lundén		
Tutkielman nimi:	Taloudellinen lukutaito ja asenteet käyttäytymistaloustieteellisissä vinoumissa: Tarkastelussa nykyhetkisyysvinouma, tappioiden ja riskin välttely sekä yli-itsevarmuus		
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri		
Koulutusohjelma:	Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö		
Opintosuunta:	Taloustiede		
Työn ohjaaja:	Teemu Pekkarinen		
Valmistumisvuosi:	2026	Sivumäärä:	66

TIIVISTELMÄ:

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan talouslukutaidon ja taloudellisten asenteiden yhteyttä käyttäytymistaloustieteellisiin vinoumiin. Perinteisen talousteorian oletuksista poiketen yksilöiden päätöksentekoon vaikuttavat usein psykologiset tekijät, kuten erilaiset vinoumat. Näiden ymmärtämiseksi tutkimuksessa hyödynnetään käyttäytymistaloustieteen teorioita sekä tarkastellaan talousosaamisen merkitystä yksilön taloudellisessa käyttäytymisessä. Talousosaamisen kehittämiseen ja tutkimukseen on kiinnitetty erityisesti huomiota. Suomen kansallisen talousosaamisstrategian tavoitteena onkin, että suomalaisten talousosaaminen olisi maailman parasta vuoteen 2030 mennessä.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten objektiivinen ja subjektiivinen talousosaaminen sekä pitkän aikavälin taloudelliset asenteet ovat yhteydessä käyttäytymistaloustieteellisiin vinoumiin. Tarkastelu kohdistuu riski- ja aikapreferensseihin, joiden avulla voidaan arvioida tappioiden ja riskin välttelyä, nykyhetkisyysvinoumaa ja yli-itsevarmuutta. Tutkimuksessa pyritään ymmärtämään, miten talousosaaminen ja yksilön oma käsitys osaamisestaan heijastuvat taloudelliseen päätöksentekoon.

Tutkimus on toteutettu kvantitatiivisena analyysinä kyselyaineiston pohjalta, joka on kerätty suomalaisesta aikuisväestöstä vuonna 2023. Aineistoa on analysoitu regressioanalyysin avulla, ja hyödynnetty korrelaatioanalyysiä muuttujien välisten yhteyksien arvioimiseksi.

Tulokset osoittavat, että objektiivisella ja subjektiivisella talousosaamisella sekä pitkän aikavälin taloudellisella asenteella on positiivinen yhteys riski- ja aikapreferensseihin. Yli-itsevarmuuden ja riskinoton välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Tulokset viittaavat siihen, että taloudellista käyttäytymistä selittävät tiedon lisäksi myös yksilön asenteet ja käsitykset omasta osaamisesta.

Kokonaisuutena tutkimus osoittaa, että taloudellinen käyttäytyminen ei määräydy ainoastaan objektiivisen tiedon perusteella. Sen sijaan yksilön asenteilla ja käsityksillä omasta osaamisestaan on myös keskeinen rooli taloudellisessa käyttäytymisessä ja päätöksenteossa.

AVAINSANAT: käyttäytymistaloustiede, taloudellinen lukutaito, riskipreferenssit, aikapreferenssit, yli-itsevarmuus, nykyhetkisyysvinouma, tappioiden välttely

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Taloudellinen lukutaito ja talousosaaminen	9
2.1	Taloudellisen lukutaidon määritelmä	9
2.2	Taloudellisen lukutaidon mittaaminen ja tutkimukset	10
2.3	Digitaalinen talousosaaminen	12
2.4	Vakuutusosaaminen osana taloudellista lukutaitoa	14
2.5	Taloudellinen lukutaito Suomessa ja kansainvälisesti	15
3	Taloudellinen käyttäytyminen ja asenteet	18
3.1	Taloudellisen käyttäytymisen määritelmä ja tutkimuksia	18
3.2	Taloudelliset asenteet	20
3.3	Riski- ja aikapreferenssit	22
3.4	Käyttäytymisen ilmiöitä käyttäytymistaloustieteen näkökulmasta	24
4	Käyttäytymistaloustieteelliset vinoumat	26
4.1	Tutkimukseen liittyvät vinoumat	27
4.1.1	Nykyhetkisyysvinouma	27
4.1.2	Yli-itsevarmuus	28
4.1.3	Tappioiden ja riskin välttelyn harha	30
5	Tutkimusaineisto ja analyysi	32
5.1	Tutkimusaineisto	32
5.2	Tutkimusmenetelmät ja muuttujat	45
5.3	Tulokset	47
6	Johtopäätökset	56
	Lähteet	60
	Liitteet	66
	Liite 1. Tekoälyn käyttö	66

Taulukot

Taulukko 1. Vastaajien itsearvioitu talousosaamisen taso.	33
Taulukko 2. Vastaajien objektiivinen taloudellinen lukutaito.	34
Taulukko 3. Vastaajien taloudellisen lukutaidon kysymysten oikeiden vastausten jakauma.	35
Taulukko 4. Lukutaitoa koskevien väitteiden oikeiden vastausten määrä.	37
Taulukko 5. Vastaajien sijoittaminen ja säästäminen.	38
Taulukko 6. Vastaajien riskipreferenssit.....	40
Taulukko 7. Vastaajien aikapreferenssit.....	41
Taulukko 8. Vastaajien taloudelliset asenteet.....	43
Taulukko 9. Riskipreferenssit ja käyttäytymistekijät.	48
Taulukko 10. Aikapreferenssit ja käyttäytymistekijät.	51
Taulukko 11. Muuttujien välisen korrelaatiot.....	54

1 Johdanto

Kuluttajien taloudelliset päätökset poikkeavat usein perinteisen talousteorian oletuksista. Perinteinen taloustiede olettaa, että ihmiset tekevät päätökset rationaalisesti preferenssien mukaisesti (Thaler, 2015). Taloustieteessä rationaalisuus tarkoittaa sitä, että yksilön preferenssit ovat johdonmukaiset ja että hän valitsee käytettävissä olevista vaihtoehdoista itselleen parhaimman. Käytännössä ihmiset saattavat kuitenkin lykätä säästämistä, tehdä impulsiivisia ostopäätöksiä tai suosivat varmoja mutta heikosti tuottavia sijoitusvaihtoehtoja. Tällainen käyttäytyminen voi olla ristiriidassa rationaalisen päätöksenteon kanssa ja vahvistaa sen, että altistumme erilaisiin käyttäytymisen vinoumiin, emmekä tee aina järkeen perustuvia päätöksiä.

Aikaisempi tutkimus osoittaa, että taloudelliseen päätöksentekoon vaikuttavat useat psykologiset tekijät. Ihmismieli toimii monissa tilanteissa epätäydellisesti. Se esimerkiksi etsii erilaisia oikopolkua, toimii tunteiden ja vaiston varassa ja saattaa luottaa omaan tai toisen kokemukseen enemmän kuin tutkittuun tietoon. (Nummenmaa, 2025, s.18; Tversky & Kahneman, 1974.) Näiden havaintojen pohjalta on kehittynyt käyttäytymistaloustiede, joka yhdistää taloustieteen ja psykologian tarkastelemalla, miten ihmiset todellisuudessa tekevät taloudellisia päätöksiä. Keskeisenä ajatuksena on, että yksilöiden päätöksentekoa ohjaavat useat psykologiset vinoumat ja tunteet.

Käyttäytymistaloustieteen keskeisimpiä teorioita on Kahnemanin ja Tverskyn (1979) kehittämä prospektiteoria. Prospektiteorian mukaan yksilöt arvioivat päätöksiä suhteessa vertailukohtaan, kuten nykyiseen taloudelliseen tilanteeseensa, eivätkä absoluuttisten lopputulosten perusteella. Teorian keskeinen havainto on, että tappiot koetaan psykologisesti voimakkaampina kuin vastaavan suuruiset voitot. Tätä ilmiötä kutsutaan tappioiden välttelyksi. Prospektiteoria haastaa perinteisen odotetun hyödyn teorian oletukset ja tarjoaa selityksen useille taloudellisessa käyttäytymisessä havaittaville ilmiöille (Kahneman & Tversky, 1979).

Yksilöiden päätöksentekoa voidaan tarkastella esimerkiksi riski- ja aikapreferenssien kautta. Riskipreferenssit kuvaavat yksilön suhtautumista epävarmuuteen ja mahdollisiin tappioihin. Aikapreferenssit puolestaan kuvaavat yksilön taipumusta arvottaa nykyhetken hyötyjä suhteessa tulevaisuuden hyötyihin eli ovatko he valmiita luopumaan jostain tänään hyötyäkseen siitä tulevaisuudessa. Preferenssit voivat olla keskeisiä selittäjiä taloudelliselle käyttäytymiselle, kuten säästämiselle ja sijoittamiselle.

Käyttäytymistaloustieteellisen tutkimuksen rinnalla myös taloudellisen lukutaidon merkitykseen on kiinnitetty huomiota. OECD:n (2023) määritelmän mukaan taloudellinen lukutaito on yhdistelmä taloudellista tietoisuutta, tietoja, taitoja, asenteita ja käyttäytymistä, joita tarvitaan järkevien taloudellisten päätösten tekemiseen ja lopulta taloudellisen hyvinvoinnin saavuttamiseksi. Talousosaamisen ja taloudellisen käyttäytymisen välinen yhteys on monimutkainen, mutta useat tutkimukset osoittavat, että taloudellisella lukutaidolla on vaikutusta yksilöiden taloudelliseen päätöksentekoon. Tutkimusten mukaan syy-seuraussuhde kulkee pääosin tiedosta käyttäytymiseen. (Lusardi & Mitchell, 2014.) Pelkkä taloudellinen tieto ei kuitenkaan yksin selitä ihmisten taloudellista käyttäytymistä.

Tutkielman tavoitteena on tarkastella, miten talouslukutaito ja taloudelliset asenteet ovat yhteydessä käyttäytymistaloustieteellisiin vinoumiin, erityisesti nykyhetkisyysvinoumaan, yli-itsevarmuuteen ja tappioiden välttelyyn. Tutkielmassa syvennytään yksilöiden riski- ja aikapreferensseihin, jotka heijastavat näitä käyttäytymisen vinoumia. Tutkimuksen päätutkimuskysymys on: **Miten talouslukutaito ja taloudelliset asenteet ovat yhteydessä käyttäytymistaloustieteellisiin vinoumiin, kuten nykyhetkisyysvinoumaan, yli-itsevarmuuteen sekä tappioiden ja riskin välttelyyn?** Tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti talouslukutaidon ja itsearvioidun osaamisen roolia näiden vinoumien selittäjinä sekä sitä, miten ne voivat heijastua taloudelliseen käyttäytymiseen. Tältä pohjalta asetetaan tutkimuksen hypoteesit:

H1: Korkeampi objektiivinen ja subjektiivinen talouslukutaito on yhteydessä suurempaan riskinottohalukkuuteen.

H2: Yksilöt, joiden subjektiivinen arvio talousosaamisestaan ylittää objektiivisen talousosaamisen (yli-itsevarmuus), ovat riskihakuisempia.

H3: Pitkän aikavälin taloudellista suunnittelua korostavat asenteet ovat yhteydessä vähäisempään nykyhetkisyysvinoumaan.

Tutkimus on tehty kyselyaineiston pohjalta, jonka on toteuttanut Vaasan Yliopisto ja Pellervon taloustutkimus ja sen on toteuttanut Innolink. Aineisto on kerätty vuonna 2023 ja siihen on vastannut yhteensä 2 000 vastaajaa. Kysely on suunnattu 18–80-vuotiaille ja sen tarkoituksena on ollut mitata suomalaisen aikuisväestön talousosaamista.

Tutkimus sijoittuu suomalaiseen kontekstiin, jossa talousosaamisen kehittämiseen on kiinnitetty erityistä huomiota. Suomen kansallisen talousosaamisstrategian tavoitteena on, että suomalaisten talousosaaminen olisi maailman parasta vuoteen 2030 mennessä (Raijas & Ranta, 2024). Koska talousopetus sisältyy pääsääntöisesti vain koulujen opetussuunnitelmaan, olisi tärkeää huomioida myös aikuisten tarve opetukselle. Kalmi ja muut (2023) pohtivat tutkimuksessaan, mikäli aikuisille suunnattu talousopetus olisi mahdollista toteuttaa esimerkiksi työnantajien tai terveydenhuollon toimesta. He toteavat tarpeen aikuisväestön talousopetukselle, jotta suomalaisten talousosaaminen olisi maailman parasta vuoteen 2030 mennessä.

Tutkielma on ajankohtainen, sillä esimerkiksi digitalisaatio, uudet rahoitustuotteet ja sijoitusmahdollisuudet ovat muuttaneet taloudellisten päätösten ympäristöä viime vuosina. Kuluttajilla on helpompi pääsy riskisiin sijoituskohteisiin tai erilaisiin lainoihin. Lisäksi tutkimukset näyttävät, että taloudellisen lukutaidon tasossa on paljon eroavaisuuksia (European Commission, 2025) ja sen tasoa olisi hyvä kehittää tulevaisuudessa.

Tutkimuksen odotuksena on, että objektiivinen ja subjektiivinen talouslukutaito on yhteydessä positiivisesti riskipreferensseihin. Lisäksi odotetaan, että pitkän aikavälin suunnittelua korostavat asenteet ovat yhteydessä aikapreferensseihin. Näiden pohjalta tutkimus pyrkii tuomaan esiin, miten taloudellinen osaaminen liittyy käyttäytymistaloustieteessä keskeisiin vinoumiin ja preferensseihin.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että talousosaamisella ja taloudellisilla asenteilla on yhteys yksilöiden riski- ja aikapreferensseihin, joiden voidaan nähdä heijastavan käyttäytymistaloustieteellisiin vinoumiin liittyviä piirteitä. Sekä objektiivinen että subjektiivinen talousosaaminen ovat positiivisesti yhteydessä riskinottohalukkuuteen. Myös pitkän aikavälin taloudellista suunnittelua korostava asenne on positiivisesti yhteydessä aikapreferenssiin. Sen sijaan yli-itsevarmuuden ja riskinoton välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Kokonaisuudessaan tulokset viittaavat siihen, että taloudellista käyttäytymistä selittävät objektiivisen tiedon lisäksi yksilöiden asenteet ja käsitykset omasta osaamisesta.

Tämä tutkimus jakautuu kuuteen pääluukuun. Tutkimus alkaa johdannolla, joka avaa tutkimuksen teeman ja ajankohtaisuuden, tavoitteet, rakenteen ja rajaukset. Toisessa pääluvussa käsitellään talousosaamista ja taloudellista lukutaitoa. Kolmannessa pääluvussa käsitellään taloudellista käyttäytymistä. Neljäs pääluku avaa tutkimuksessa käsiteltyjä käyttäytymistaloustieteellisiä harhoja. Viidennessä pääluvussa esitellään tutkimusaineisto, -menetelmät ja muuttujat sekä tutkimuksen tuloksia. Viimeinen pääluku sisältää tutkimuksen johtopäätökset.

2 Taloudellinen lukutaito ja talousosaaminen

Käsitteet taloudellinen lukutaito ja talousosaaminen viittaavat toisiinsa, mutta niiden painotuksissa on eroja. Taloudellinen lukutaito määritellään usein yksilön kyvyksi ymmärtää ja soveltaa keskeisiä taloudellisia käsitteitä, kuten korkoa, inflaatiota, riskin hajautusta ja velanhoitokykyä. Talousosaaminen puolestaan voidaan nähdä laajempänä käsitteenä, joka sisältää tiedon lisäksi myös asenteet ja käyttäytymisen taloudellisissa tilanteissa. Näin ollen talousosaaminen voidaan nähdä taloudellisen lukutaidon jatkeena, joka kuvaa, miten tieto ja ymmärrys siirtyvät todelliseen käyttäytymiseen. Kalmi ja muut (2023) painottavat talousosaamisen vaikuttavan positiivisesti niin yksilöiden kuin koko yhteiskunnan hyvinvointiin.

Tässä luvussa tarkastellaan taloudellista lukutaitoa. Ensimmäisessä alaluvussa avataan taloudellisen lukutaidon määritelmää ja toisessa alaluvussa taloudellisen lukutaidon mittaamista ja tutkimuksia. Kolmas alaluku keskittyy digitaaliseen talousosaamiseen ja neljännessä avataan lyhyesti vakuutusosaamista. Viimeinen alaluku käsittelee taloudellista lukutaitoa Suomessa ja kansainvälisesti.

2.1 Taloudellisen lukutaidon määritelmä

Talouslukutaito voidaan määritellä usealla eri tavalla, mutta määritelmiä yhdistää ajatus yksilön kyvystä ymmärtää ja hallita omaa talouttaan. Kalmi ja Ruuskanen (2016) kiteyttävät taloudellisen lukutaidon kuluttajan kyvykkyydeksi ymmärtää henkilökohtaisen tai kotitalouden taloudenhoitoon liittyviä asioita sekä soveltaa tätä tietoa käytännössä. OECD (2022a) puolestaan määrittelee taloudellisen lukutaidon laajemmin yhdistelmäksi taloudellista tietoisuutta, tietämystä, taitoja, asenteita ja käyttäytymistä, jotka mahdollistavat järkevien taloudellisten päätösten tekemisen ja lopulta tukevat yksilön taloudellista hyvinvointia.

Myös suomalaisessa tutkimuksessa talouslukutaitoa tarkastellaan laajemmasta näkökulmasta. Raijas ja Ranta (2024) määrittelevät talousosaamisen kotitalouksien taloudellista selviytymiskykyä vahvistavaksi taidoksi. Se edistää hyvinvointia ja auttaa kansalaisia välttämään ylivelkaantumista. Lisäksi se tukee heidän toimimistaan tasavertaisina toimijoina yhteiskunnassa. Furnham ja Fenton-O’Creedy (2024) painottavat talouslukutaidon roolia henkilökohtaisen varallisuuden määrittämisessä. Heidän mielestään talousasioiden opettaminen kaikille olisi järkevää köyhyyden vähentämiseksi sekä varallisuuden luomiseksi. Ylivelkaantuminen nostaa esiin myös talousosaamisen makrotaloudellisen näkökulman (Hallipelto, 2021, 269).

Talouslukutaito ei rajoitu pelkkään tietoon, vaan siihen liittyy myös kyky soveltaa tietoa sekä luottamus omiin taloudellisiin päätöksiin. Hallipelto (2021, 56) kuvaa taloudellisesti lukutaitoisella henkilöllä olevan luottamus ja kyky tehdä tietoon perustuvia henkilökohtaisia taloudellisia päätöksiä sekä ennakoida päivittäisten valintojen taloudelliset vaikutukset. Lisäksi talousosaamiseen liittyy yksilön oma kokemus ja tunne kyvystä hallita omaa taloutta, myös tilanteissa, joissa tulot ovat rajalliset.

Talouslukutaitoa voidaan tarkastella sekä objektiivisena että subjektiivisena osaamisena (Xin ja muut, 2024). Objektiivinen talouslukutaito viittaa mitattuun tietoon, joka perustuu oikeisiin ja väärin vastauksiin. Subjektiivinen talouslukutaito kuvaa puolestaan yksilön omaa arviota omasta osaamisestaan.

2.2 Taloudellisen lukutaidon mittaaminen ja tutkimukset

Taloudellista lukutaitoa voidaan mitata sekä objektiivisesti että subjektiivisesti. Objektiivinen talouslukutaito tarkoittaa testillä mitattua tietoa, jota arvioidaan oikeiden ja väärin vastausten perusteella. Objektiivinen talouslukutaito kertoo siis yksilön todellisen tietotason (Bellofatto ja muut, 2018). Subjektiivinen eli itsearvioitu talouslukutaito puolestaan viittaa siihen, miten yksilö itse kokee hallitsevansa ja

ymmärtävänsä talousasioita. Subjektiiivinen lukutaito voi kuvata parhaiten psykologisia tekijöitä, jotka vaikuttavat yksilön päätöksentekoon (Bellofatto ja muut, 2018).

Bellofatto ja muut (2018) nostavat esiin ennakko-oletukset ja varauksellisuuden subjektiiivisen talouslukutaidon aineistoon. He pohtivat voimmeko luottaa täysin siihen mitä ihmiset kertovat tai käyttää tätä tietoa ymmärtääksemme heidän käyttäytymistään. He nostavat esiin myös yksilöiden itsevarmuuden osaamisen arvioinnissa ja miten yksilöt usein yliarvioivat oman tietotason. Xin ja muut (2024) toteavat tutkimuksessaan, että yksilöt, joilla on matalampi objektiivisen talouslukutaidon taso, arvioivat oman osaamisensa usein epätarkemmin ja ovat alttiimpia yliarvioimaan osaamisensa.

Objektiiivista taloudellista lukutaitoa voidaan yksinkertaisimmillaan mitata tietämyksen perusteella kolmen ydinkysymyksen avulla, jotka ovat korkotaso, inflaatio ja riskin hajauttaminen (Lusardi & Mitchell, 2011). Kalmi ja Ruuskanen (2016) mainitsevat korkeamman tietämyksen edellä mainituissa kolmessa ydinkysymyksessä viittaavan myös taloudellisen käyttäytymisen vastuullisuuteen.

OECD:n talousosaamisen viitekehyksen pohjalta tehdyissä tutkimuksissa mitataan myös taloudellista käyttäytymistä ja siihen vaikuttavia asenteita tietämyksen lisäksi (Kalmi & Ruuskanen, 2016; Raijas, 2022). OECD:n talousosaamisen viitekehyksen tarkoituksena on tarjota EU:ssa yhteinen käsitteistö ja rakenne, jota viranomaiset, yritykset, järjestöt ja oppilaitokset voivat hyödyntää talousosaamisen kehittämisessä (Raijas, 2022).

Aikaisempien tutkimusten mukaan objektiivinen ja subjektiiivinen talouslukutaito ovat yhteydessä taloudelliseen käyttäytymiseen. Subjektiiivinen talousosaaminen kuitenkin selittää usein käyttäytymistä ja taloudellista hyvinvointia paremmin kuin pelkkä mitattu tieto. Lindin ja muiden (2020) tutkimuksessa todettiin subjektiiivisen talousosaamisen olevan vahvempi selittäjä taloudellisesti järkevälle käyttäytymiselle ja taloudelliselle hyvinvoinnille kuin objektiivisen talousosaamisen.

Subjekttiivisen ja objektiivisen talouslukutaidon välisessä suhteessa on kuitenkin joitakin haasteita. Kun oma itsearvio on huomattavasti korkeampi kuin todellinen taloudellinen osaaminen, seurauksena voi olla yli-itsevarmuutta ja riskialtista käyttäytymistä. Puolestaan liian matala itsearvio suhteessa todelliseen osaamiseen voi johtaa liialliseen varovaisuuteen tai taloudellisten päätösten välttelyyn. (Chen ja muut, 2023; Lee ja muut, 2025.)

Yhteenvedon voidaan todeta, että subjektiivinen talouslukutaito on tärkeä osa talousosaamisen kokonaisuutta. Se täydentää objektiivista mittaamista ja auttaa selittämään, miksi sama tietotaso voi johtaa ihmisillä erilaiseen taloudelliseen käyttäytymiseen.

2.3 Digitaalinen talousosaaminen

Digitalisaatio on muuttanut taloudellista käyttäytymistä ja asettanut uuden näkökulman yksilöiden talousosaamiselle. Digitaalinen talousosaaminen viittaa esimerkiksi kykyyn käyttää digitaalisia rahoituspalveluita, kuten verkkopankkia ja sijoituspalveluita turvallisesti ja kriittisesti. Kalmi ja muut (2023) kiteyttävät digitaalisen talousosaamisen olevan talousosaamisen ja digiosaamisen leikkauskohta. Se yhdistää perinteisen taloudellisen lukutaidon digitaalisiin taitoihin ja tietoturvatietoisuuteen. OECD (2022b; 2024) kuvaa digitaalisen talousosaamisen olevan yhdistelmä tietoja, taitoja, asenteita ja käyttäytymistä, joita ihmiset tarvitsevat ollakseen tietoisia digitaalisista rahoituspalveluista ja digitaalisten teknologioiden turvallisesta käytöstä. Se tarkoittaa myös niiden turvallista hyödyntämistä siten, että ne tukevat yksilön taloudellista hyvinvointia.

Talouden digitalisoitumisessa on hyviä ja huonoja puolia kuluttajalle. Hyviä puolia ovat esimerkiksi sijoittamisen saatavuus yhä laajemmalle yleisölle, maksujen ja menojen helpompi seuranta sekä laajempi pääsy taloudellisten palveluiden piiriin. Huonoja puolia ovat esimerkiksi kuluttajien sijoittaminen tuotteisiin, joita he eivät välttämättä ymmärrä

ja nopeat päätökset digitaalisessa ympäristössä, jotka hyödyntävät kuluttajien psykologisia ja kognitiivisia heikkouksia ja vinoumia. Näiden lisäksi huonoja puolia ovat erilaiset digitaaliset huijaukset. Hyvänä sekä huonona puolena voidaan puolestaan pitää kuluttajan jättämää digitaalista jalanjälkeä, jota voidaan hyödyntää esimerkiksi kohdennettuun markkinointiin. (Kalmi ja muut, 2023.)

OECD:n (2025) raportti kertoo aikuisten korkeamman tulotason ja koulutuksen johtavan korkeampaan digitaalisen talouslukutaidon tasoon. Raportti kertoo myös, että vuonna 2023 maailmanlaajuisesti jopa 40 prosenttia aikuisista, jotka ostivat tavaroita ja palveluita verkossa ei yltänyt digitaalisen talouslukutaidon vähimmäistavoitetasoon. Vähimmäistavoitetasoa voidaan pitää OECD:n (2025) perusteella digitaalisesti talouslukutaitoisen henkilön vähimmäispisteytyksenä. Merkittävä osa digitaalisia maksuja käyttävistä ihmisistä ei näin ollen osoita perustason digitaalista talouslukutaitoa.

OECD (2023) tutkimuksen mukaan Suomen digitaalinen talousosaaminen oli tasoa 61/100 kun tutkimuksen kokonaiskeskiarvo 39 maan osalta oli 53/100 ja OECD maiden kesken 55/100. Voimme siis todeta digitaalisen talousosaamisen olevan Suomessa keskiarvoa korkeammalla.

OECD:n (2025) raportti mainitsee myös digitaalisten maksujen käyttämisen edesauttavan liiallista kuluttamista, mikä voi vaikuttaa kielteisesti henkilöiden taloudelliseen hyvinvointiin. OECD:n (2023) tutkimustulokset todistavatkin tämän pätevän joidenkin kuluttajien kohdalla. Tutkimukseen osallistuneiden 39 maan aikuisista yli 20 prosenttia kertovat olevansa todennäköisemmin taipuvaisia heräteostoksiin verkossa kuin fyysisessä myymälässä.

Korkeampi digitaalisen talouslukutaidon taso voi auttaa kuluttajia ymmärtämään digitaalisten maksujen käyttöön liittyvät hyödyt ja riskit sekä lieventämään digitaalisten maksujen negatiivisia vaikutuksia kulutustottumuksiin. OECD (2025) tutkimus toteaa, että päättäjien ja talouslukutaidon edistämisestä vastaavien tahojen tulisi lisätä

tietoisuutta siitä, miten digitaaliset maksut voivat altistaa kuluttajat digitaalisille turvallisuusriskeille ja tarjota heille riittävästi ajantasaista tietoa näiden riskien tunnistamiseen. Turvallisuusriskejä ovat esimerkiksi verkkohuijaukset, tietojen kalastelu ja tilimurtohyökkäykset.

2.4 Vakuutusosaaminen osana taloudellista lukutaitoa

Kalmi ja muut (2023) kertovat vakuutusosaamisen tarkoittavan riskien ymmärtämistä sekä niihin varautumista vakuutusten avulla. Vakuutusosaamisen mittaaminen on kohtalaisen alussa eikä vielä hyvin yleistä. Viime aikoina vakuutusten hankinnan ja käytön tutkiminen on kuitenkin tullut osaksi talousosaamisen tutkimista. Kalmi ja muut (2023) käsittelevät tutkimuksessaan vakuutusosaamista osana talousosaamista. Lisäksi OECD:n (2022a) talouslukutaidon ja taloudellisen osallisuuden arvioinnin mittaristoon on lisätty suosituksia vakuutuksiin liittyvistä kysymyksistä.

Aikaisempien tutkimusten perusteella vakuutus- ja talousosaamisen suhteesta on saatu joillakin osin ristiriitaisia tuloksia. Joissakin tutkimuksissa taloudellisen lukutaidon ja vakuutusosaamisen väliltä on löydetty yhteyksiä (Kalmi & Ruuskanen, 2016; Kalmi ja muut, 2023), kun taas toisissa tutkimuksissa yhteys ei ole ollut kovinkaan vahvaa (Lin ja muut, 2019).

Pitthan ja De Witte (2021) ovat tutkineet käyttäytymisharjojen ja talouslukutaidon roolia vakuutusksynnässä. He toteavat, että vakuutusksyntää voidaan selittää useilla käyttäytymisharjoilla kuten tappioiden välttämällä, lyhytnäköisyydellä, liiallisella itsevarmuudella ja mentaalilla tilinpidolla. Harhat voivat johtaa yli- sekä alivakuuttamiseen tilanteen mukaan. Esimerkiksi lyhytnäköisyys ja liiallinen itsevarmuus johtavat usein alivakuuttamiseen. He toteavat myös matalan talouslukutaidon olevan yhteydessä heikompiin taloudellisiin päätöksiin, joka voi myös osaltaan voimistaa käyttäytymisharjoja vakuutus päätöksissä.

2.5 Taloudellinen lukutaito Suomessa ja kansainvälisesti

Raijas ja Ranta (2024) mainitsevat suomalaisen aikuisväestön talousosaamisen olevan kohtuullisen hyvällä tasolla ja kansainvälisesti tarkasteltuna OECD-maiden keskiarvoa. Myös Vaahtoniemen ja muiden (2023) tutkimuksen tulokset osoittavat suomalaisten talouslukutaidon olevan samalla tasolla kuin useimmissa kehittyneissä maissa.

OECD:n (2023) julkaisemassa kansainvälisessä talousosaamisen kyselyssä on mitattu 39 maan talousosaamista kolmen osa-alueen avulla, jotka ovat taloudellinen tieto, taloudellinen käyttäytyminen ja taloudelliset asenteet. Kokonaisuudessaan Suomen taloudellisen lukutaidon pisteet olivat 63 sadasta, kun kaikkien maiden keskiarvotulos oli 60 ja OECD maiden 63.

Taloudellisesta tietämyksestä Suomi sai 69 pistettä sadasta, kun kaikkien maiden keskiarvotulos oli 63 ja OECD maiden 67. Tulokset esitettiin aikuisten prosenttiosuutena, jotka vastasivat oikein jokaiseen talousosaamista mittaavaan kysymykseen. Taloudellista tietämystä mitattiin tutkimuksessa seuraavan kahdeksan kysymyksen avulla: rahan aika-arvo, lainan korko, yksinkertaisen koron laskeminen, korkoa korolle -ilmiön laskeminen, yksinkertaisen koron ja korkoa korolle -ilmiön oikea ymmärtäminen, riski ja tuotto, inflaation määritelmä ja riskin hajauttaminen. Suomi sijoittui kaikkien maiden keskiarvoa korkeammalle jokaisessa, paitsi lainan korko -kysymyksessä. Suurin prosentuaalinen osaaminen Suomella oli inflaation määritelmän kysymyksessä ja pienin yksinkertaisen korkoa korolle -ilmiön oikeassa ymmärtämisessä.

Taloudellisesta käyttäytymisestä Suomi sai 62 pistettä, kun taas kaikkien maiden keskiarvotulos oli 61 ja OECD maiden 62. Tulokset esitettiin aikuisten prosenttiosuutena, jotka saivat yhden pisteen kustakin taloudellisen käyttäytymisen kysymyksestä. Käyttäytymistä mitattiin seuraavan kymmenen kysymyksen avulla: rahankäytön seuranta lyhyellä aikavälillä, aktiivinen säästäminen, toimeentulon turvaaminen ilman lainanottoa, rahoitustuotteiden vertailu eri palveluntarjoajien välillä, neuvon hakeminen ei-

riippumattomista ja riippumattomista lähteistä, oman talouden tarkka seuranta, pitkän aikavälin taloudellisten tavoitteiden asettaminen, harkitut ostopäätökset sekä laskujen maksaminen ajallaan. Suomi sijoittui kaikkien maiden keskiarvon alapuolelle toimeentulon turvaaminen ilman lainanottoa, rahoitustuotteiden vertailu eri palveluntarjoajien välillä, neuvon hakeminen ei-riippumattomista lähteistä ja pitkän aikavälin taloudellisten tavoitteiden asettaminen -kysymyksissä. Suurin prosentuaalinen tulos oli laskujen maksaminen ajallaan kysymyksessä ja pienin neuvon hakeminen ei-riippumattomista lähteistä.

Viimeisenä, taloudellisesta asenteesta Suomi sai 62 pistettä sadasta, kun kaikkien maiden keskiarvotulos oli 56 ja OECD maiden 58. Tulokset esitettiin aikuisten prosenttiosuutena, jotka osoittivat pitkän aikavälin omaavia taloudellisia asenteita. Asenteita mitattiin vastaajien eri mieltä olemisena seuraavien kolmen väittämän avulla: Koen rahan käyttämisen tyydyttävämmäksi kuin sen säästämisen pitkällä aikavälillä., Minulla on tapana elää hetkessä ja antaa huomisen huolehtia itsestään. ja Raha on tarkoitettu käytettäväksi. Suomalaisista 23,8 % oli eri mieltä väittämän ”Raha on tarkoitettu käytettäväksi.” kanssa, kun kaikkien maiden keskiarvo oli 27,8 %. Korkein tulos oli väitteessä ”Minulla on tapana elää hetkessä ja antaa huomisen huolehtia itsestään.”, jonka kanssa erimieltä oli 54,9 % suomalaisista vastaajista.

Vaikka suomalaisten talouslukutaito on OECD maiden keskiarvon tasolla, väestön sisällä on merkittävää vaihtelua. Vaahtoniemen ja muiden (2023) tutkimus osoittaa, että naisilla on heikompi talouslukutaito kuin miehillä. Lisäksi tutkimuksen mukaan nuorilla ja iäkkäillä on heikompi talouslukutaito kuin parhaassa työiässä olevilla sekä yrittäjien talouslukutaito on korkeampi kuin muilla ryhmillä. Talouslukutaidon tason nähtiin myös korreloivan korkeamman koulutustason kanssa.

Raijas ja Ranta (2024) huomaavat tarpeen sektorirajojen rikkovalle talouspuheelle ja yhteistyölle, jotta suomalaisten talousosaaminen olisi kansallisen talousosaamisen strategian mukaisesti maailman parasta vuonna 2030. Kansallisen strategian tavoitteena

on saada suomalaiset ymmärtämään talousosaamisen merkitys omassa elämässä ja saada heidän toimintansa taloudellisesti eettiseksi ja kestäväksi (Suomen Pankki, 2021). Suomen Pankin (2021) selvityksen mukaan kansalaisten hyvä talousosaaminen lisää hyvinvointia niin yksilöille kuin myös kaikille kansantalouden toimijoille.

Myös Euroopan Unionin tasolla talousosaamisen merkitystä on korostettu entisestään. Euroopan Komissio julkaisi vuonna 2025 tiedotteen, jossa esitettiin strategia eurooppalaisten talousosaamisen kehittämiseen. Strategian tavoitteena on auttaa yksilöitä tekemään parempia taloudellisia päätöksiä, jotka parantavat heidän taloudellista hyvinvointiansa. Tiedotteessa tulee ilmi EU:n alhainen talousosaamisen taso, sillä vuoden 2023 eurobarometrin mukaan alle viidesosalla kansalaisista on hyvä finanssiosaaminen, ja erot jäsenvaltioiden välillä ovat merkittäviä. Strategian toimenpiteisiin sisältyy eurooppalaisten taloustietoisuuden lisäämistä ja jäsenvaltioiden tukemista parantaa yksilöiden finanssiosaamista. Euroopan Komissio tulee suorittamaan säännöllisiä eurobarometrejä seuratakseen talousosaamisen kehitystä, joista seuraava tullaan suorittamaan vuonna 2027. (European Commission, 2025.)

3 Taloudellinen käyttäytyminen ja asenteet

Taloudellinen käyttäytyminen on merkittävä osa taloudellista osaamista. Usein talousosaamisen positiiviset lopputulemat ovatkin peräisin taloudellisesta käyttäytymisestä, kuten raha-asioiden paremmasta hallinnasta tai järkevästä suunnittelusta. (Hallipelto, 2021, s. 351.) Ihmiset eivät kuitenkaan aina käyttydy rationaalisesti ja taloudellisten etujen mukaisesti.

Tässä luvussa käsitellään tarkemmin taloudellista käyttäytymistä, asenteita ja hyvinvointia. Ensimmäinen alaluku käsittelee taloudellisen käyttäytymisen määritelmän ja aikaisempia tutkimuksia. Toinen alaluku käsittelee taloudellisia asenteita ja kolmas alaluku riski- ja aikapreferenssejä. Viimeisessä alaluvussa avataan taloudellisen käyttäytymisen ilmiötä käyttäytymistaloustieteen näkökulmasta.

3.1 Taloudellisen käyttäytymisen määritelmä ja tutkimuksia

Taloudellinen käyttäytyminen on yksi talouslukutaidon osa-alue. Yksilöiden taloudellinen käyttäytyminen ja valinnat vaikuttavat heidän taloudelliseen tilanteeseensa ja hyvinvointiin sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Jotkut käyttäytymismallit kuten laskujen maksamisen lykkääminen tai sijoitustuotteiden ostaminen ilman taustatutkimusta voivat olla yhteydessä negatiivisesti yksilön taloudelliseen tilanteeseen ja hyvinvointiin. (OECD, 2023.)

Taloudellisen käyttäytymisen mittaaminen osana taloudellista lukutaitoa on tärkeää. OECD:n (2023) selvityksen mukaan, mittaamisen kyselylomake tulisi sisältää erilaisia kysymyksiä, joilla pyritään selittämään käyttäytyvätkö yksilöt talouslukutaitoisella tavalla. Kysymysten teemat ovat rahan käytön seuraaminen, säästäminen ja pitkän aikavälin suunnittelu sekä harkitut hankinnat.

Rahan käytön seuraamisen kysymyksillä arvioidaan yksilön kykyä seurata omaa talouttaan tarkasti ja maksavatko he esimerkiksi laskut ajallaan. Pitkän aikavälin suunnittelun kysymyksillä tarkastellaan säästävätkö yksilöt aktiivisesti, ottavatko he lainaa lyhytaikaisiin menoihin ja asettavatko he pitkäaikaisia taloudellisia tavoitteita. Harkittujen hankintojen avulla tutkitaan etsivätkö yksilöt tietoa tai neuvoa taloustuotteiden tai -palveluiden ostamiseen, vertailevatko he useampia vaihtoehtoja ja pyrkivätkö he tekemään tietoon perustuvia päätöksiä kilpailuttamalla tuotteita. (OECD, 2023.)

Kalmin ja muiden (2023) tutkimuksessa korkein pistemäärä taloudellisessa käyttäytymisessä oli yllättäen 18–29-vuotiailla nuorilla aikuisilla. He uskovat tämän johtuvan nuorten aikuisten tiukemmasta taloudellisesta tilanteesta, jolloin tarkka taloudenpito on välttämättömyys. Alimmat pisteet taloudellisessa käyttäytymisessä heidän tutkimuksessansa oli yli 70-vuotiailla. Näiden lisäksi tutkimuksessa todettiin naisten saavan korkeammat pisteet talouskäyttäytymisestä kuin miehet sekä pisteiden nousevan koulutuksen myötä.

Furnham ja Fenton-O’Creevy (2024) tutkivat demograafisten tekijöiden, asenteiden, tottumusten ja itsearvioidun talouslukutaidon yhteyttä erilaisiin rahankäyttöön liittyviin käyttäytymismalleihin. Heidän keskeinen kiinnostuksensa oli, miten tietyt rahaan liittyvät uskomukset, impulsiivinen kuluttaminen ja talouslukutaito ovat yhteydessä säännölliseen säästämiseen, kuluttamiseen ja sijoittamiseen. Tutkimuksessa todettiin että, mitä enemmän kotitalouden tulot ovat, sitä enemmän rahaa käytettiin ei-välttämättömään kulutukseen. Lisäksi henkilöillä, jotka kertovat ymmärtävänsä ja hallitsevansa taloutensa, on enemmän käytettävissä olevia varoja suhteessa ansaitsemaansa määrään.

Furnham ja Fenton-O’Creevy (2024) tutkimuksen tuloksissa todettiin, että kotitalouden tulot sekä osallistujien sukupuoli ja ikä olivat merkittäviä käyttäytymistä selittäviä tekijöitä. Furnham ja Fenton-O’Creevy (2024) kiinnittivät erityistä huomiota myös

rahankäyttöasenteisiin, jotka viittasivat siihen, että henkilöt, jotka näkevät rahan turvallisuuden lähteenä, ovat taipuvaisempia säästämään kuin sijoittamaan ja heillä on lisäksi enemmän käyttövaraa. Tutkimuksessa todettiin, että demograafisten muuttujien lisäksi rahaan liittyvä turvallisuusasenne ja itsearvioitu talouslukutaito selittävät merkittävän osan taloudellisesta käyttäytymisestä. Tämä vahvistaa käyttäytymistaloustieteen tutkimusten tuloksia, joiden mukaan asenteet ja psykologiset tekijät vaikuttavat merkittävästi arkisiin taloudellisiin päätöksiin.

Lisäksi tuore tutkimus kryptovaluuttojen omistamisesta nuorten keskuudessa osoittaa, että talouslukutaidolla, riskialttiudella ja pelaamiseen suuntautuneella asenteella on merkittävä vaikutus sijoituspäätöksiin. Lanciano ja muut (2025) havaitsivat tutkimuksessaan, että korkea riskialttius voi johtaa kryptosijoittamiseen myös heikon talouslukutaidon omaavilla. Näissä tilanteissa kryptosijoittaminen voidaan kokea enemmän uhkapelinä kuin tietoisena sijoittamisena. Tutkimuksen tulokset korostavat talouslukutaidon merkitystä riskien ymmärtämisessä sekä sitä, että heikolla talouslukutaidolla taloudellinen käyttäytyminen voi pohjautua muihin psykologisiin tekijöihin.

Näiden tulosten valossa talouslukutaidon ja taloudellisen käyttäytymisen huomioiminen on merkittävää, kun pyritään ymmärtämään arkielämän taloudellisia päätöksiä ja käyttäytymistä.

3.2 Taloudelliset asenteet

Taloudellisella asenteella tarkoitetaan mielipiteitä, mielentilaa ja harkintakykyä taloutta ja taloudellisia aiheita kohtaan. Negatiivinen asenne talousasioita kohtaan saattaa johtaa huonoihin lopputuloksiin tai päätöksiin, kun taas positiivisella asenteella on myönteinen vaikutus. Taloudelliset asenteet auttavat tiedon muuttamista käyttäytymiseksi. Näin ollen pelkkä tieto ei johda suoraan hyvään päätöksentekoon. (Hallipelto, 2021, s. 56, 347.)

Kalmi ja Ruuskanen (2016) ovat havainneet tutkimuksessaan, että usein taloudellisilla asenteilla on merkittävä, mahdollisesti jopa suurempi vaikutus taloudelliseen käyttäytymiseen kuin taloudellisella tietämyksellä on. Taloudellisia asenteita on toisaalta vaikeampi mitata, sillä asenteille ei voida antaa oikeita tai vääriä arvoja. Myös Hallipelto (2021, s. 56) mainitsee taloudellisten asenteiden olevan merkittävä näkökulma, sillä kaikki tieto ei ole objektiivista tai yksiselitteistä.

Goldberg & Lewis (1978) ovat todenneet, että rahalla on neljä erityistä tunnetta. Tunteet ovat turvallisuus eli ensisijainen keino välttää ahdistusta, valta eli tapa saavuttaa merkitystä, rakkaus ja vapaus eli välttämättömyys hankkia haluamansa. Tutkimukset viittaavat siihen, että henkilöt, jotka yhdistävät rahan turvallisuuteen ovat paremmin perillä raha-asioistaan ja käyttävät rahaa järkevämmiin. Toisinaan turvallisuuteen liittyvät asenteet voivat kuitenkin johtaa epäterveellisiin käyttäytymismalleihin, kuten säästämisen suosimista kuluttamisen sijaan. (Furnham & Fenton-O’Creevy, 2024.)

Fenton-O’Creevy ja Furnham (2020) tarkastelivat tutkimuksessaan, mikäli demografiset tekijät, uskonnolliset uskomukset, poliittinen suuntautuminen, persoonallisuuspiirteet ja rahan liittyvät asenteet ovat yhteydessä taloudelliseen osaamiseen, tietämykseen ja taloudelliseen ahdinkoon. Tutkimuksessa todettiin, että he ketkä näkivät rahan turvallisuutena, olivat taitavampia ja osaavampia sekä vähemmän alttiita taloudellisille vaikeuksille. Puolestaan ne, jotka yhdistivät rahan muihin asioihin kuten itsenäisyyteen, anteliaisuuteen ja valtaan, suunnittelivat vähemmän ja kohtasivat suurempia vaikeuksia saada taloutensa tasapainoon. Fenton-O’Creevy ja Furnham (2020) totesivat myös, että luonnostaan säästäväinen asenne on terveellisempää verrattuna impulsiiviseen kuluttamiseen.

Lanciano ja muut (2025) totesivat tutkimuksessaan, että ne, joilla oli korkea riskinsietokyky mutta heikko talouslukutaito omistivat todennäköisemmin kryptoja ilman tietoista riskien arviointia. Tätä voidaan pitää uhkapelimäisenä suhtautumisena

sijoittamiseen. Havainto tukee ajatusta siitä, että taloudelliset asenteet ja yksilön käsitys rahasta vaikuttavat päätöksiin. Tämä puolestaan täydentää Fenton-O’Creevyn ja Furnhamin (2020) havaintoja siitä, että turvallisuutta korostava rahankäyttö on yhteydessä parempaan taloudelliseen toimintaan, kun taas riskinotto ilman suunnittelua saattaa altistaa epäedullisille valinnoille.

3.3 Riski- ja aikapreferenssit

Taloudellista käyttäytymistä voidaan selittää myös yksilöiden riski- ja aikapreferenssien avulla. Riskipreferenssit kuvaavat yksilön suhtautumista riskiin ja epävarmuuteen, kun taas aikapreferenssit kuvaavat yksilön suhtautumista nykyhetken hyötyihin suhteessa tulevaisuuden hyötyihin. Tutkimuskirjallisuudessa on todettu, ettei näitä preferenssejä voi tarkastella täysin erillään toisistaan, sillä tulevaisuuteen liittyvät valinnat sisältävät usein myös epävarmuutta. Taloudellisessa päätöksenteossa yksilöt arvioivat samanaikaisesti päätöksiin liittyvää epävarmuutta sekä niiden ajallisia vaikutuksia. Esimerkiksi säästämis- ja sijoituspäätökset vaativat riskin arviointia, mutta myös päätöksen ajallista arviointia. Kirjallisuus viittaa siihen, että riski- ja aikapreferenssit ovat kytkeytyneet osittain toisiinsa, mikä voi vaikeuttaa niiden tarkastelua erillään. (Andreoni & Sprenger, 2012.)

Riskipreferenssit ilmenevät taloudellisessa päätöksenteossa yksilöiden suhtautumisena epävarmuuteen. Ihmiset omaavat erilaiset sietokyvyt riskiä kohtaan ja siksi jotkut tekevät yleisesti riskisempiä päätöksiä kuin toiset. Riskin välttäminen kuvaa ihmisten taipumusta valita varma lopputulos epävarman sijaan. Yksilöt voidaan jakaa kolmeen eri riskin kategoriaan, jotka ovat riskin välttelijä, riskinsietäjä ja riskinottaja (Filiz ja muut, 2020). Yksilöiden oma riskivalmius saattaa kuitenkin vaihdella eri tilanteiden välillä.

Tutkimukset osoittavat, että riskipreferensseihin vaikuttavat useat yksilölliset tekijät. Meissnerin ja muiden (2023) tutkimus osoittaa riskin välttelyn olevan yhteydessä ikään, sukupuoleen ja tuloihin. Tutkimuksessa löydettiin positiivinen korrelaatio iän ja riskin

välttelyn välillä. Tutkimus siis osoittaa vanhempien henkilöiden välttävän riskiä enemmän kuin nuoremmat. Samoin naisten todettiin välttävän riskiä enemmän kuin miesten. Lisäksi tutkimuksessa havaittiin negatiivinen korrelaatio tulojen ja riskin välttelyn välillä eli henkilöt suuremmilla tuloilla välttävät riskiä vähemmän. Tutkimuksessa ei sen sijaan löydetty yhteyttä koulutuksen ja riskin välttelyn välillä. Lisäksi Razenin ja muiden (2021) tutkimuksessa todettiin, että riskinotto on suurempaa miespuolisilla nuorilla ja on positiivisesti yhteydessä itsearviointiin riskinsietokyvystä. He myös havaitsivat, että riskialtis käyttäytyminen arjessa on negatiivisesti yhteydessä kykyyn vastustaa houkutuksia ja positiivisesti yhteydessä itsearvioituun riskinottoon.

Aikapreferenssit puolestaan kuvaavat sitä, miten yksilöt arvottavat nykyhetken ja tulevaisuuden hyödyt suhteessa toisiinsa (Andreoni & Sprenger, 2012). Taloustieteessä aikapreferenssejä voidaan tarkastella esimerkiksi diskonttauksen avulla. Diskonttaamisella kuvataan sitä, kuinka paljon yksilö arvottaa tulevaisuuden saatavaa hyötyä suhteessa nykyhetkellä saatavaan hyötyyn. (Cohen ja muut, 2019.) Yksilöt, jotka arvottavat vahvasti nykyhetkeä, ovat usein kärsimättömämpiä ja vähemmän halukkaita siirtämään kulutusta tulevaisuuteen.

Meissner ja muut (2023) löysivät tilastollisesti merkittävän yhteyden aikadiskonttauksen sekä iän, sukupuolen, koulutuksen ja onko vastaajalla lapsia, välillä. He totesivat tutkimuksessaan, että vanhemmat henkilöt sekä korkeasti koulutetut henkilöt ovat kärsivällisempiä. Lisäksi heidän tutkimuksessaan miehet nähtiin kärsimättömimpinä ja näin ollen heidän preferenssinsä painottuvat enemmän nykyhetkeen. Vastaajat, joilla on lapsia, nähtiin tutkimuksessa myös enemmän kärsimättömiksi. Samassa tutkimuksessa vastaajat, jotka pitävät hauskanpidosta ja itsensä hemmottelusta sekä ne, jotka pitävät seikkailusta ja riskinotosta, vaikuttivat olevan kärsimättömämpiä. Nämä tulokset ovat myös intuitiivisesti järkeviä, sillä nämä piirteet korostavat välittömiä palkkioita, mikä on linjassa kärsimättömyyden kanssa (Meissner ja muut, 2023).

Riski- ja aikapreferenssit ovat keskeisiä tekijöitä yksilöiden taloudellisen käyttäytymisen ymmärtämisessä, mutta niitä ohjaavat myös erilaiset käyttäytymistaloustieteelliset vinoumat. Käyttäytymisen vinoumia tarkastellaan luvussa 4 tarkemmin.

3.4 Käyttäytymisen ilmiötä käyttäytymistaloustieteen näkökulmasta

Viime vuosien aikana sosiaalisessa mediassa on noussut esiin Girl Math -ilmiö, joka tuo näkökulman erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten taloudelliseen käyttäytymiseen. Ilmiö kuvastaa ajattelutapaa, jossa kulutuspäätöksiä perustellaan erilaisten sääntöjen ja laskutapojen avulla. Vaikka nimi viittaa sukupuoleen, ilmiön takana olevat ajatusmallit eivät ole yksinomaan naisille ominaisia, vaan heijastavat laajemmin käyttäytymistaloustieteessä tunnistettuja heuristiikkoja ja kognitiivisia vinoumia. Girl Math -ilmiö havainnollistaa sitä, että kuluttajien päätökset eivät ole aina rationaalisia tai optimaalisia, vaan niihin vaikuttavat myös tunteet ja psykologiset mekanismit. Girl Math -ilmiön matematiikka ei ole oikein oppikirjamaielessä, mutta heijastaa todellista taloudenpitoa aidommin kuin monet oppikirjaesimerkit. (Caviness, 2024.) Girl Math -ilmiötä voidaan havainnollistaa useiden arkipäiväisten esimerkkien kautta ja perustella käyttäytymistaloustieteellisten käsitteiden avulla.

Ensimmäiseksi Girl Math -ilmiötä voidaan selittää mental accounting -käsitteen avulla. Mental accounting viittaa ihmisten tapaan jäsentää ja seurata rahankäyttöä mielessä erilaisten kategorioiden tai tilien avulla. Tämä ajattelutapa vaikuttaa siihen, miten yksilö arvioi tai perustelee kulutuspäätöksiään. (Thaler, 1999.) Esimerkiksi lahjakortilla tai käteisellä maksettu ostos voidaan kokea vähemmän merkittäväksi kuin pankkitililtä suoraan maksettu ostos. Carver (2023) selittää tämän sillä, että kuluttajat pyrkivät unohtamaan vaikeasti perusteltavat tai suuret ostokset. Näin ollen maksutapa voi vaikuttaa siihen, miten kulutuspäätös arvioidaan.

Toisena esimerkkinä Caviness (2024) kuvaa tilannetta, jossa kalliin hiustenmuotoiluvälineen ostoa perustellaan tulevien kampaamokulujen säästämällä.

Ostosta ei tällöin tarkastella kertaluontoisena kuluna, vaan se sijoitetaan mielikuvitteelliselle tilille, johon kertyvät säästöt tekevät ostoksesta perustellumman. Tämä kuvastaa myös mental accounting -käsitettä, jossa kuluttajat arvioivat menoja mielessä muodostettujen budjettien tai tilien avulla (Thaler, 1999).

Toinen käyttäytymistaloustieteellinen käsite, jolla voidaan selittää Girl Math -ilmiölle tyypillistä ajattelutapaa, on kehystämisefekti. Kehystämisefekti osoittaa, miten päätöksiin voidaan vaikuttaa, kun sama informaatio tai vaihtoehto esitetään eri tavalla (Tversky & Kahneman, 1981). Carver (2023) kuvaa esimerkin, jossa kalliin takin hinta voidaan perustella jakamalla se vuoden jokaiselle päivälle. Näin ollen ostos näyttäyty huomattavasti edullisempänä ja paremmalta päätökseltä.

Samankaltaisia psykologisia mekanismeja voidaan havaita Buy Now, Pay Later -maksutavassa. Buy Now, Pay Later -maksutapa mahdollistaa tuotteen hankkimisen välittömästi, mutta maksun jakamisen useampaan erään tulevaisuuteen. Tutkimusten mukaan kyseinen maksutapa voi lisätä kulutusta, sillä ostoksen kustannukset esiintyvät pienempinä erinä. Tämä voi myös pienentää kuluttajien kokemaa kustannuksen suuruutta. (Ashby ja muut, 2025.)

Buy Now, Pay Later -maksutapaa voidaan tarkastella käyttäytymistaloustieteessä nykyhetkisyysvinouman kautta. Nykyhetkisyysvinouma tarkoittaa sitä, että yksilöt painottavat välittömiä hyötyjä korkeammalle suhteessa tulevaisuuden hyötyihin (Xiao & Porto, 2019). Kun maksu siirtyy tulevaisuuteen, kuluttaja saattaa keskittyä enemmän ostoksen välittömään hyötyyn kuin sen kokonaiskustannukseen tulevaisuudessa.

Sekä Girl Math -ilmiö että Buy Now, Pay Later -maksutapa havainnollistavat, kuinka konkreettiset taloudelliset päätökset voivat perustua psykologisiin vinoumiin eikä pelkästään rationaaliseen ajatteluun. Nämä ilmiöt tarjoavat esimerkkejä siitä, miten käyttäytymistaloustieteelliset vinoumat ja preferenssit voivat näkyä arkipäiväisessä taloudellisessa päätöksenteossa ja käyttäytymisessä.

4 Käyttäytymistaloustieteelliset vinoumat

Perinteinen taloustiede olettaa, että käyttäydymme täysin rationaalisesti. Koska rationaalinen ajattelu on hidasta, mielemme saattaa käyttää päätöksentekoon ja käyttäytymiseen erilaisia oikopolkuja. Oikopolkujen tulokset ovat usein epätäydellisiä, mutta tarpeeksi hyviä auttaakseen päätöksentekotilanteissa. Mielemme esimerkiksi yksinkertaistaa kohtaamiamme ongelmia ja auttaa niiden ratkaisussa kuormittamatta mieltämme liikaa. (Nummenmaa, 2025, s.20.) Näitä oikopolkuja kutsutaan heuristiikoiksi tai harhoiksi, joita on tunnistettu monia. Sorumme siis jatkuvasti erilaisiin käyttäytymisen heuristiikkoihin tai harhoihin, emmekä tee ainoastaan järkeviä päätöksiä. (Thaler, 2015.)

On helppo huomata, miten toiset sortuvat erilaisiin käyttäytymisen tai ajattelun vinoumiin, mutta omasta käyttäytymisestä samanlaisten vinoumien tunnistaminen on vaikeampaa. Käyttäytymisen vinoumien vaarallisin puoli onkin se, kuinka sokeita olemme niille. (Nummenmaa, 2025, s.47.)

Käyttäytymistaloustieteessä yksilöiden päätöksentekoa voidaan tarkastella erilaisten preferenssien ja vinoumien kautta. Preferenssit, kuten suhtautuminen riskiin, tappioihin ja aikaan, vaikuttavat siihen, miten yksilöt loppuen lopuksi tekevät taloudellisia päätöksiä. Meissnerin ja muiden (2023) tutkimuksesta huomataan, että ikä ja sukupuoli korreloivat jokaisen tutkimuksessa käsitellyn preferenssin kanssa. Näitä olivat riskin välttely, tappioiden välttely, ajan diskonttaus ja nykyhetkisyysvinouma. Puolestaan tulot korreloivat negatiivisesti riskin ja tappioiden välttelyn kanssa. Tappioiden välttelyn todettiin myös korreloivan positiivisesti kognitiivisten kykyjen kanssa. (Meissner ja muut, 2023.) Käyttäytymistaloustieteelliset vinoumat eivät vaikuta ainoastaan yksittäisiin päätöksiin, vaan ne voivat muokata myös yksilöiden riski- ja aikapreferenssejä. Yksilön preferenssit ovat keskeisessä roolissa taloudellisessa käyttäytymisessä.

Seuraavaksi syvennyttään tarkemmin tutkimuksen kannalta keskeisiin käyttäytymistaloustieteellisiin vinoumiin sekä niiden yhteyteen yksilöiden taloudelliseen päätöksentekoon.

4.1 Tutkimukseen liittyvät vinoumat

4.1.1 Nykyhetkisyysvinouma

Nykyhetkisyysvinouma tarkoittaa ihmisten taipumusta painottaa välitöntä hyötyä tulevaisuuden hyötyjen ylitse. Empiiriset tutkimukset ovat osoittaneet, että nykyhetkisyysvinoumalla on yhteyksiä esimerkiksi kulutukseen, velanottoon ja säästämiskäyttäytymiseen. (Xiao & Porto, 2019; Thaler & Shefrin, 1981.) Nykyhetkisyysvinouma voi saada meidät suosimaan esimerkiksi välittömiä palkkioita tai mukavuuksia, vaikka palkinto tulevaisuudessa saattaisi olla suurempi.

Nykyhetkisyysvinouma liittyy tiiviisti yksilön aikapreferensseihin, eli siihen, miten nykyhetken ja tulevaisuuden hyötyjä arvostetaan suhteessa toisiinsa. Perinteisessä talousteoriassa oletetaan, että ihmiset tekevät myös ajallisesti johdonmukaisia valintoja. Käyttäytymistaloustieteellinen tutkimus on osoittanut, että tämä ei aina toteudu. Ihmiset saattavat arvottaa tulevaisuuden hyötyjä eri tavoin sen mukaan, kuinka kaukana ne ovat ajallisesti, mikä voi johtaa lyhytnäköisiin päätöksiin. Nykyhetkisyysvinouma kuvaa juuri tätä ilmiötä. Yksilöt suosivat välittömiä hyötyjä tulevaisuuden hyötyjen yli, vaikka tiedostaisivat pitkän aikavälin hyödyn olevan kokonaisuutena parempi. (Andreoni & Sprenger, 2012; Meissner ja muut, 2023.)

Meissner ja muut (2023) tutkivat yksilöllisten ominaisuuksien yhteyttä nykyhetkisyysvinoumaan. Heidän tuloksensa osoittivat, että vanhemmat henkilöt ovat vähemmän nykyhetkisyysvinoutuneita ja että miehet ovat keskimäärin nykyhetkisyysvinoutuneempia kuin naiset. Tulokset osoittivat myös, että kaupunkiympäristössä asuvat henkilöt ovat nykyhetkisyysvinoutuneempia. Tutkimus ei

löytänyt kuitenkin yhteyttä koulutustasoon, tuloihin, lasten saamiseen, parisuhteessa elämiseen, kognitiivisiin kykyihin tai useimpiin kulttuurisiin arvoihin. (Meissner ja muut, 2023.)

Nykyhetkisyysvinouman merkitys korostuu erityisesti taloudellisessa päätöksenteossa, jossa päätösten seuraukset ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen. Vaikka yksilöllä olisi riittävästi taloudellista tietoa, vahva nykyhetkisyysvinouma voi estää tiedon hyödyntämisen käytännössä ja johtaa päätöksiin, jotka eivät tue pitkän aikavälin taloudellista hyvinvointia.

Tässä tutkimuksessa nykyhetkisyysvinoumaa tarkastellaan yksilöiden aikapreferenssien kautta. Vahvempi nykyhetkisyysvinouma ilmenee matalampana halukkuutena siirtää kulutusta tulevaisuuteen. Tämä voi heijastua esimerkiksi säästämis- ja velanottokäyttäytymiseen.

4.1.2 Yli-itsevarmuus

Yli-itsevarmuus tarkoittaa taipumustamme yliarvioida omia kykyjämme, tietämystämme tai taitojamme suhteessa objektiiviseen tasoomme. Tämä voi liittyä esimerkiksi siihen, kuinka hyvin uskomme hallitsevamme taloudelliset päätökset tai sijoitussuunnitelmat. Yli-itsevarmat yksilöt voivat siis aliarvioida mahdolliset riskit ja yliarvioida oman osaamisensa vaikutuksen päätöksiin, mikä voi johtaa riskipitoisempaan käyttäytymiseen.

Yli-itsevarmuus on kognitiivinen vinouma, joka tutkimuskirjallisuudessa koostuu kolmesta eri ilmenemismuodosta. Ensimmäinen on yliarviointi, jossa yksilö yliarvioi omat kykynsä tai onnistumisensa. Toinen ilmenemismuoto on ylisijoittuminen, jossa yksilö pitää itseään muita parempana ja kolmas on ylitarkkuus, jossa yksilö luottaa liiallisesti omien arvioiden tarkkuuteen. (Zhang, 2024.) Nämä ilmenemismuodot voivat vaikuttaa siihen, miten yksilöt arvioivat riskejä tai tekevät taloudellisia päätöksiä esimerkiksi epävarmuuden vallitessa.

Yli-itsevarmuudella on havaittu olevan vaikutuksia taloudelliseen käyttäytymiseen, kuten sijoittamiseen. Yli-itsevarmat sijoittajat saattavat luottaa liiallisesti omaan informaatioonsa ja arvioihinsa. Tämä voi johtaa esimerkiksi liian aktiiviseen kaupankäyntiin, heikkoon markkina-ajoitukseen ja korkeampiin transaktiokustannuksiin, joka lopulta johtaa heikompaan tuottoon. Lisäksi yli-itsevarmat sijoittajat voivat aliarvioida markkinoihin liittyvää epävarmuutta ja yliarvioida kykynsä ennustaa tulevia tuottoja, joka puolestaan saattaa lisätä riskinottoa. (Zhang, 2024.)

Yli-itsevarmojen yksilöiden voidaan todeta olevan keskimäärin riskihakuisempia. Meissnerin ja muiden (2023) tutkimus osoittaa, että riskihaluusimmat yksilöt usein aliarvioivat päätöksentekoon liittyvää epävarmuutta, mikä liittyy vahvasti yli-itsevarmuuteen omista kyvyistä ja päätöksenteon hallinnasta. Lisäksi heidän tutkimuksensa osoittaa, että riskinotto ja muut käyttäytymisen preferenssit eivät ole vahvasti yhteydessä koulutustasoon, tuloihin tai muihin sosioekonomisiin tekijöihin. Tämä viittaa siihen, että yksilöiden päätöksentekokäyttäytymistä ei selitä pelkästään objektiivinen osaaminen vaan myös subjektiivinen arvio omista kyvyistä. (Meissner ja muut, 2023). Subjektiivinen arvio omista kyvyistä onkin yksi keskeinen elementti yli-itsevarmuudessa.

Yli-itsevarmuus liittyy keskeisesti eroon yksilön koetun ja todellisen osaamisensa välillä. Tässä tutkimuksessa yli-itsevarmuutta tarkastellaan subjektiivisen ja objektiivisen talouslukutaidon välisenä erona. Mikäli yksilö arvioi oman osaamisensa korkeammaksi kuin objektiivisen tason, voidaan tätä pitää yli-itsevarmuuden ilmentymänä. Tällainen yli-itsevarmuus voi johtaa riskipitoisempiin taloudellisiin päätöksiin ja vaikuttaa yksilön riskipreferensseihin.

4.1.3 Tappioiden ja riskin välttelyn harha

Tappioiden välttelyn harha tarkoittaa ihmisten taipumusta välttää mieluummin tappioita kuin saada vastaavan suuruinen voitto. Kielteiset tunteet saatetaan usein kokea voimakkaampina kuin myönteiset tunteet, jonka vuoksi myös menetykset koetaan usein merkittävämpinä kuin vastaavat voitot. Tämä ilmenee esimerkiksi siten, että negatiivinen palaute vaikuttaa yksilöön vahvemmin kuin positiivinen palaute. Sama ilmiö pätee myös taloudellisiin päätöksiin. Yksilöt reagoivat vahvemmin tappioihin kuin voittoihin, mikä voi johtaa taipumukseemme vältellä tappioita. (Nummenmaa, 2025, s.31.)

Tappioiden välttely on keskeinen osa käyttäytymistaloustieteellistä prospektiteoriaa. Prospektiteorian mukaan yksilöt arvioivat vaihtoehtoja suhteessa vertailukohtaan ja kokevat tappiot voimakkaammin kuin yhtä suuret voitot. Yksilöiden suhtautuminen voittoihin ja tappioihin on yhteydessä siihen, miten he tekevät valintoja epävarmuuden tilanteissa. (Kahneman & Tversky, 1979.) Tappioiden välttely voi johtaa esimerkiksi siihen, että yksilöt välttelevät riskejä tilanteissa, joissa mahdollinen tappio koetaan merkittävämmäksi kuin mahdollinen voitto.

Tappioiden välttelyn on havaittu vaikuttavan erityisesti taloudelliseen käyttäytymiseen ja sijoituspäätöksiin. Esimerkiksi van Dolder ja Vandenbroucke (2024) korostavat tappioiden välttelyn merkitystä sijoituskäyttäytymisessä. Sijoittajat saattavat välttää riskisiä ja samalla tuottoisia vaihtoehtoja tappioiden välttämisen vuoksi. Tämä voi johtaa varovaisempaan sijoituskäyttäytymiseen ja mahdollisesti myös heikompiin pitkän aikavälin tuottoihin. Lisäksi van Dolder ja Vandenbroucke (2024) havaitsivat, että tappioiden välttely on vahvasti yhteydessä koulutustasoon. Korkeammin koulutetut yksilöt ovat keskimäärin enemmän tappioiden välttelijöitä. Samassa tutkimuksessa todettiin, että riskin välttely liittyy sukupuoleen, ikään ja taloudelliseen tilanteeseen. He löysivät, että naiset, vanhemmat yksilöt ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevat ovat keskimäärin riskinkarttavampia. Nämä havainnot tukevat heistä oletusta siitä, että riskin karttaminen ja tappioiden välttely täydentävät toisiaan sijoittajien tavoitteiden ja käyttäytymisen selittämisessä.

Meissnerin ja muiden (2023) tutkimuksessa havaittiin, että tappioiden välttely on yhteydessä useisiin yksilöllisiin tekijöihin. Tulokset osoittivat negatiivisen yhteyden iän, sukupuolen ja tulojen kanssa tappioiden välttelyyn. Tutkimuksessa havaittiin myös, että yksilöt, jotka pitävät seikkailusta ja riskinotosta, ovat vähemmän tappioiden välttelijöitä.

Riskin välttely puolestaan kuvastaa yksilön preferenssiä epävarmuuden suhteen eikä itsessään ole käyttäytymistaloustieteellinen vinouma. Tappioiden välttely viittaa systemaattiseen psykologiseen taipumukseen painottaa tappioita voimakkaammin kuin vastaavan suuruisia voittoja. Daviesin ja Satchellin (2007) mukaan riskiasenteisiin vaikuttavat kaksi käyttäytymisen osaa, jotka ovat tappioiden välttely ja todennäköisyyksien painotus. Tappioiden välttely vaikuttaa siis riskiasenteeseen siten, että se voi lisätä riskin välttelyä tilanteissa, joissa mahdolliset tappiot ovat merkittäviä. Tämä korostaa sitä, miten tappioiden välttely ja riskipreferenssit liittyvät toisiinsa, mutta eivät ole täysin sama ilmiö.

Edellä esitetty tukee näkemystä siitä, että tappioiden välttely ilmenee käytännössä usein riskipreferenssien kautta. Tässä tutkimuksessa tappioiden välttelyä tarkastellaan yksilöiden riskipreferenssien kautta. Voimakkaampi tappioiden välttely voi ilmetä matalampana riskinottohalukkuutena, sillä yksilöt pyrkivät välttämään epävarmuuteen liittyviä menetyksiä.

5 Tutkimusaineisto ja analyysi

Tässä luvussa esitellään tutkimusaineisto, -menetelmät ja muuttujat sekä tutkimuksen tulokset. Tutkielma on tehty Vaasan Yliopiston ja Pellervon taloustutkimuksen kyselyn pohjalta. Kyselyn on toteuttanut Innolink. Aineisto on kerätty vuonna 2023 ja siihen on vastannut yhteensä 2 000 vastaajaa. Kyselyn tarkoituksena on ollut mitata suomalaisen aikuisväestön talousosaamista ja siihen on hyödynnetty OECD:n kansainvälistä talousosaamiskyselyä.

Verkkokyselytutkimuksissa erittäin lyhyt vastausaika voidaan yhdistää heikompaan vastauslaatuun (Leiner, 2019; Greszki ja muut, 2015). Tämän vuoksi aineistosta poistettiin vastaukset, joissa vastausaika oli alle 50 % mediaanivastausajasta. Aineistosta poistettiin 203 vastausta ja lopullisia vastauksia jäi 1 797.

5.1 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto koostuu Vaasan Yliopiston ja Pellervon taloustutkimus laatiman kyselyn vastauksista. Kysely on suunnattu 18–80-vuotiaille suomalaiselle aikuisväestölle ja vastaukset on kerätty vuonna 2023. Tutkimukseen valitut kysymykset liittyvät taloudelliseen osaamiseen, talouden suunnitteluun, säästämiseen ja sijoittamiseen, taloudellisiin asenteisiin sekä taloustietämykseen. Kysely sisältää myös kysymyksiä, joita ei ole huomioitu tässä tutkielmassa. Tässä luvussa esitellään aineistoa yksityiskohtaisemmin.

Taloudellisen lukutaidon tasoa on mitattu kyselyssä subjektiivisen eli itsearvioidun talousosaamisen sekä objektiivisen eli oikeiden tai väärrien vastausten pohjalta mitatun taloustietämyksen pohjalta. Itsearvioitu talousosaamisen taso on mitattu kysymyksellä 24, joka on muotoiltu *”Miten itse arvioisit omaa talousosaamistasi verrattuna muihin aikuisiin Suomessa?”*. Vastaukset on kerätty asteikolla 1-7, jossa 1=erittäin huono, 4=keskiverto ja 7=erittäin hyvä. Prosenttiosuus on laskettu suhteessa kaikkiin vastaajiin.

Taulukko 1. Vastaajien itsearvioitu talousosaamisen taso.

Itsearvioitu talousosaaminen	Määrä	Prosentti
Ei osaa sanoa / Ei halua vastata	46	2,56 %
1 – Erittäin huono	57	3,17 %
2	83	4,62 %
3	169	9,40 %
4 – Keskiverta	715	39,79 %
5	333	18,53 %
6	280	15,58 %
7 – Erittäin hyvä	114	6,34 %

Taulukosta 1 havaitaan vastaajien itsearvioitun talousosaamisen jakautuminen asteikolla 1–7. Suurin osa vastaajista (39,79 %) sijoittuu asteikon keskivaiheille arvoon 4, joka kuvastaa keskitason osaamista. Myös arvoihin 5 (18,53 %) ja 6 (15,58 %) sijoittuu suuri määrä vastaajista, joka kuvastaa hieman keskitasoa parempaa osaamista. Tämä viittaa siihen, että enemmistö vastaajista kokee oman talousosaamisen tason vähintään keskivertaisena.

Asteikon ääripäihin sijoittuvia vastaajia on selvästi vähemmän. Erittäin huonoksi osaamisensa arvioi 3,17 prosenttia vastaajista ja erittäin hyväksi 6,34 prosenttia. 2,56 prosenttia kyselyyn vastanneista valitsivat, etteivät osaa sanoa tai halua vastata kysymykseen. Kokonaisuudessaan aineistosta voidaan todeta, että vastaajat arvioivat oman talousosaamisensa olevan keskiverta tai hieman parempi. Vastaajat arvioivat osaamisensa keskimäärin vähintään keskitasoiseksi.

Vastaajien objektiivista taloustietämystä on puolestaan mitattu seuraavien neljän kysymyksen avulla. ”En osaa sanoa” ja ”En halua vastata” vastaukset on luokiteltu vääriksi vastauksiksi.

Kysymys 25. Oletetaan, että laitat 1000 € säästötilille, jolla on taattu 2 prosentin vuosikorko. Vuotuinen inflaatio on 4 prosenttia, etkä laita tai nosta rahaa tililtä. Vuoden päästä voit ostaa: 1=enemmän kuin tänään, 2=yhtä paljon kuin tänään, 3=vähemmän kuin tänään

Kysymys 26. Linaat ystävällesi 25 euroa ja hän maksaa sinulle 25 euroa takaisin seuraavana päivänä. Kuinka paljon hän maksoi korkoa lainallesi?

Kysymys 27. Oletetaan, että laitat 100 € säästötilillesi, jolla on taattu 2 prosentin vuosikorko. Et laita tai nosta rahaa tältä tililtä. Kuinka paljon tililläsi on rahaa vuoden päästä, kun tilille on maksettu korko? Oleta, ettei tuotosta tarvitse maksaa veroa eikä tiliin liity muita maksuja.

Kysymys 28. Entä kuinka paljon tilillä on viiden vuoden kuluttua, jos et edelleenkään tee talletusta tai nostoja, ja korko pysyy samana? Vastausvaihtoehdot ovat 1=yli 110 €, 2=tasan 110 €, 3=alle 110 € ja 4=kysymykseen on mahdotonta vastata annetuilla tiedoilla.

Taulukko 2. Vastaajien objektiivinen taloudellinen lukutaito.

Kysymys	Oikein (%)
Inflaation vaikutus ostovoimaan	64,77 %
Lainan korko	77,90 %
Yksinkertainen korkolasku	55,77 %
Korkoa korolle -lasku	48,02 %

Taulukosta 2 havaitaan vastaajien objektiivisen taloudellisen lukutaidon taso neljän kysymyksen perusteella. Suurin osuus oikeita vastauksia on lainan korkoa koskevassa kysymyksessä, jossa 77,90 prosenttia vastaajista on vastannut oikein. Myös kysymykseen koskien inflaation vaikutuksesta ostovoimaan osattiin vastata hyvin, kun 64,77 prosenttia vastaajista vastasi oikein. Yksinkertaisen korkolaskun ratkaisi oikein 55,77 prosenttia

vastaajista. Puolestaan vähiten oikeita vastauksia keräsi korkoa korolle -lasku, johon vastasi oikein 48,02 prosenttia vastaajista.

Taulukko 3. Vastaajien taloudellisen lukutaidon kysymysten oikeiden vastausten jakauma.

Oikeita vastauksia	0	1	2	3	4
Määrä	154	246	288	370	540
Prosentti %	9,64 %	15,39 %	18,02 %	23,15 %	33,79 %

Taulukosta 3 havaitaan vastaajien oikeiden vastausten kokonaismäärän jakautuminen neljän kysymyksen pohjalta. Suurin osa vastaajista sai oikein kolme tai neljä kysymystä. Yleisin tulos on neljä oikeaa vastausta, jonka saavutti 33,79 prosenttia vastaajista. Kolme kysymystä oikein sai 23,15 prosenttia vastaajista ja kaksi kysymystä oikein 18,02 prosenttia vastaajista.

Pienempi osa vastaajista sai vain yhden tai ei yhtään vastausta oikein. Yhden oikean vastauksen sai 15,39 prosenttia vastaajista ja kaikki kysymykset väärin vastasi 9,64 prosenttia vastaajista. Kokonaisuutena tulokset viittaavat siihen, että vastaajien objektiivinen taloudellinen lukutaito on aineistossa melko hyvällä tasolla.

Taloudellista lukutaitoa mitattiin myös seuraavien väitteiden avulla. Vastausvaihtoehdot olivat 1=tosi ja 2=epätosi. Vastaukset ”En osaa sanoa” ja ”En halua vastata” on luokiteltu vääriksi vastauksiksi.

Kysymys 29. Ovatko seuraavat väittämät tosia vai epätosia?

1. Korkean tuoton sijoituksessa on usein myös korkea riski.
2. Korkea inflaatio tarkoittaa sitä, että elinkustannukset nousevat nopeasti.
3. On usein mahdollista vähentää sijoittamisen riskiä sijoittamalla monipuolisesti eri osakkeisiin, pikemminkin kuin sijoittamalla vain yhteen yritykseen.
4. Rahastoilla on tietty tuotto, joka on riippuvainen aikaisemmasta tuotosta.

5. Osakkeiden arvo vaihtelee pitkällä aikavälillä enemmän kuin joukkovelkakirjojen arvo.
6. Kun yleinen korkotaso nousee, myös joukkovelkakirjojen arvo nousee.
7. Kryptovaluutat ovat käypä maksuväline siinä missä setelit ja kolikotkin.
8. Henkilökohtaisia tietojani, joita jaan julkisesti internetissä, voidaan käyttää minulle kohdistettujen mainosten ja tarjousten lähteenä.
9. Sopimus tarvitsee allekirjoituksen paperilla ollakseen pätevä.
10. Luottokorttimaksuista ei tarvitse maksaa korkoa, jos maksaa luottokorttiyhtiön asettaman minimierän.
11. Voit saada maksuhäiriömerkinnän välittömästi, jos jätät laskun maksamatta.
12. Maksuhäiriömerkintä voi hankaloittaa vuokra-asunnon löytämistä.
13. Asuntolainan korkojen nousu nostaa asuntojen arvoa.
14. Vakuutus on tulonsiirto tästä hetkestä tulevaisuuteen, jossa paikataan mahdollista tulonmenetystä vahingosta johtuen.
15. Vakuutusmaksu nousee, jos vakuutuksenottaja valitsee korkeamman omavastuun.
16. Pakollinen liikennevakuutus kattaa kolarissa molempien autojen vahingot.
17. Jos puhelimesi varastetaan, kotivakuutus korvaa tyypillisesti uuden puhelimen arvon.
18. Henkivakuutusta voidaan käyttää myös säästämistarkoituksiin.
19. Henkivakuutus on hyödyllinen erityisesti sellaisessa tilanteessa, jossa vakuutetulla on lainaa ja lapsia.

Taulukko 4. Lukutaitoa koskevien väitteiden oikeiden vastausten määrä.

Väite	Oikein (%)
1.	80,80 %
2.	82,30 %
4.	31,39 %
5.	42,07 %
6.	14,08 %
12.	86,31 %

Taulukosta 4 havaitaan taloudellista lukutaitoa koskevien väitteiden oikeiden vastausten osuudet ja siinä esitetään kolme parhaiten ja huonoiten tiedettyä väitettä. Parhaiten tunnettuja väitteitä ovat maksuhäiriömerkintöihin (12), inflaatioon (2) ja korkean sijoituksen riskiin (1) liittyvät väitteet. Suurimman prosentuaalisen arvon sai väite ”Maksuhäiriömerkintä voi hankaloittaa vuokra-asunnon löytämistä.”, kun 86,31 prosenttia vastasi oikein. Toiseksi parhaiten vastattiin väitteeseen ”Korkea inflaatio tarkoittaa sitä, että elinkustannukset nousevat nopeasti.” ja kolmanneksi parhaiten väitteeseen ”Korkean tuoton sijoituksessa on usein myös korkea riski.”.

Heikoiten vastattiin väitteeseen ”Kun yleinen korkotaso nousee, myös joukkovelkakirjojen arvo nousee.” (6), kun vain 14,08 prosenttia vastaajista vastasi väitteeseen oikein. Toiseksi huonoiten vastattiin väitteeseen ”Rahastoilla on tietty tuotto, joka on riippuvainen aikaisemmasta tuotosta.” (4) ja kolmanneksi huonoiten väitteeseen ”Osakkeiden arvo vaihtelee pitkällä aikavälillä enemmän kuin joukkovelkakirjojen arvo.” (5).

Kokonaisuutena taulukoista 3 ja 4 voidaan todeta, että vastaajien objektiivinen taloudellinen lukutaito on kohtalaisen hyvällä tasolla. Osaamisen voidaan katsoa olevan vahvinta yleisten talouden käsitteisen ja arjen talouteen liittyvissä teemoissa.

Puolestaan rahoitusmarkkinoihin ja sijoituksiin liittyvät aiheet osoittautuivat haastavimmiksi.

Vastaajien toteutunutta säästämisen- ja sijoituskäyttäytymistä edeltävän kahdentoista kuukauden aikana on mitattu kysymyksellä 12. Säästämällä on tarkoitettu tilanteita, joissa vastaaja on laittanut rahaa syrjään varmuuden vuoksi tai jotain tarkoitusta varten riippumatta siitä, onko varoja kyselyhetkellä enää jäljellä. Vastausvaihtoehdot ovat 1=kyllä ja 0=ei ja jokainen vastaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon. Prosenttiosuus on laskettu suhteessa kaikkiin kysymykseen vastanneisiin.

Kysymys 12. Oletko edellisen kahdentoista kuukauden aikana säästänyt seuraavilla tavoilla?

1. Säästänyt rahaa kotona tai lompakossa
2. Säästänyt rahaa säästö- tai käyttötilillä
3. Antanut rahaa perheelle, jotta he säästäisivät puolestani
4. Ostanut joukkovelkainakirjoja
5. Ostanut osakkeita
6. Ostanut rahasto-osuuksia
7. Ostanut kryptovaluuttoja
8. Säästänyt tai investoinut jollain muulla tavalla
9. En ole aktiivisesti säästänyt
10. En osaa sanoa
11. En halua vastata

Taulukko 5. Vastaajien sijoittaminen ja säästäminen.

Sijoitusinstrumentit	Määrä	Prosentti
En osaa sanoa / En halua vastata	26	1,45 %
Säästänyt rahaa kotona tai lompakossa	799	44,46 %

Sijoitusinstrumentit	Määrä	Prosentti
Säästänyt rahaa säästö- tai käyttötilillä	1 012	56,32 %
Antanut rahaa perheelle, jotta he säästäisivät puolestasi	52	2,89 %
Ostanut joukkovelkakirjalainoja	18	1,00 %
Ostanut osakkeita	286	15,92 %
Ostanut rahasto-osuuksia	381	21,20 %
Ostanut kryptovaluuttoja	80	4,45 %
Säästänyt tai investoinut jollain muulla tavalla	187	10,41 %
En ole säästänyt	383	21,31 %

Taulukosta 5 havaitaan vastaajien sijoittamiseen ja säästämiseen liittyvä käyttäytyminen. Aineiston pohjalta yleisin säästämisen muoto on rahan säästäminen säästö- tai käyttötilillä (56,32 %). Toiseksi yleisin on rahan säästäminen kotona tai lompakossa (44,46 %). Aineistosta nähdään, että matalariskiset ja perinteiset säästämismuodot ovat selvästi yleisimpiä.

Sijoitusinstrumenteista yleisimpiä ovat rahasto-osuudet (21,20 %) ja osakkeet (15,92 %). Kryptovaluuttoihin on sijoittanut 4,45 prosenttia vastaajista ja joukkovelkakirjoihin 1,00 prosentti. Lisäksi 10,41 prosenttia vastaajista ovat ilmoittaneet säästäneensä tai investoineensa jollain muulla tavalla. Vastaajista 21,31 prosenttia ei ole säästäneet ollenkaan.

Kokonaisuudessaan aineisto viittaa siihen, että kyselyyn vastaajien keskuudessa säästäminen on yleisempää kuin aktiivinen sijoittaminen. Aineisto viittaa vastaajien kohtalaisen varovaisesta tai maltillisesta sijoituskäyttäytymisestä.

Yksilön riskipreferenssiä on mitattu kysymyksen 45 avulla, joka on muotoiltu ”Pidätkö itseäsi yleensä riskin karttajana vai riskin ottajana?”. Vastaukset on kerätty asteikolla 0-10, jossa 0=täysin haluton ottamaan riskejä, 5=olen melko neutraali riskien suhteen ja 10=otan riskejä mielelläni. Prosenttiosuus on laskettu suhteessa kaikkiin kysymykseen vastanneisiin.

Taulukko 6. Vastaajien riskipreferenssit.

Riskipreferenssin taso	Määrä	Prosentti
Ei osaa sanoa / Ei halua vastata	30	1,67 %
0 – Täysin haluton ottamaan riskejä	136	7,58 %
1	122	6,80 %
2	163	9,08 %
3	157	8,75 %
4	129	7,19 %
5 – Olen melko neutraali riskien suhteen	606	33,76 %
6	159	8,86 %
7	138	7,69 %
8	95	5,29 %
9	24	1,34 %
10 – Otan riskejä mielelläni	36	2,01 %

Taulukosta 6 havaitaan vastaajien riskipreferenssien jakautuminen asteikolla 0–10. Suurin osa vastauksista painottuu asteikon keskivaiheille. Yleisin riskipreferenssin taso on 5, kun 33,76 prosenttia vastaajista on valinnut tämän arvon. Tämä kuvastaa melko neutraalia suhtautumista riskiin.

Asteikon matalampiin arvoihin (0–4) sijoittuu huomattavasti suurempi osuus vastaajista, kuin asteikon korkeimpiin arvoihin (6–10). Tämä viittaa siihen, että suurempi osa vastaajista suhtautuu riskeihin varovaisesti. Täysin riskinottohaluttomiksi itsensä on

arvioinut 7,58 prosenttia vastaajista, kun taas vastaajista vain 2,01 ottaa mielellään riskejä.

Kokonaisuudessaan taulukon 6 tulokset viittaavat siihen, että vastaajien riskipreferenssit painottuvat neutraaliin tai maltilliseen suuntaan. Selkeästi voimakasta riskihalukkuutta esiintyy todella vähän. Myöskään täysin riskin karttaminen ei ole hallitsevin preferenssin taso vastaajien kesken.

Yksilön aikapreferenssiä on mitattu kysymyksen 46 avulla, joka on muotoiltu ”Kun vertaat itseäsi muihin, oletko enemmän henkilö, joka on täysin haluton luopumaan mistään tänään, vai enemmän henkilö, joka luopuu jostain tänään hyötyäkseen siitä tulevaisuudessa?”. Vastaukset on kerätty asteikolla 0-10, jossa 0=täysin haluton luopumaan mistään tänään ja 10=luovun mielelläni jostain hyötyäkseni siitä tulevaisuudessa. Prosenttiosuus on laskettu suhteessa kaikkiin kysymykseen vastanneisiin.

Taulukko 7. Vastaajien aikapreferenssit.

Aikapreferenssin taso	Määrä	Prosentti
Ei osaa sanoa / Ei halua vastata	136	7,57 %
0 – Täysin haluton luopumaan mistään tänään	61	3,40 %
1	27	1,50 %
2	89	4,96 %
3	103	5,73 %
4	106	5,90 %
5	357	19,88 %
6	231	12,86 %
7	249	13,86 %
8	201	11,19 %

Aikapreferenssin taso	Määrä	Prosentti
9	63	3,51 %
10 – Luovun mielelläni jostain hyötyäkseni siitä tulevaisuudessa	173	9,63 %

Taulukosta 7 havaitaan vastaajien aikapreferenssien jakautuminen asteikolla 0–10, jossa 0 kuvaa haluttomuutta luopua mistään tänään ja arvo 10 halukkuutta luopua nykyisestä hyödystä tulevaisuuden hyödyn saavuttamiseksi. Vastausten painopiste sijoittuu asteikon keskivaiheille ja sitä korkeampiin arvoihin.

Yleisin vastaus on arvo 5 (19,88 %), mutta myös arvot 6 (12,86 %), 7 (13,86 %) ja 8 (11,19 %) keräävät suuren osuuden vastauksista. Lisäksi 9,63 prosenttia vastaajista ovat valinneet arvon 10, mikä viittaa vahvaan tulevaisuussuuntautuneisuuteen. Asteikon matalimpiin arvoihin on vastattu selvästi vähemmän. Täysin haluttomia luopumaan mistään tänään on 3,40 prosenttia vastaajista. Lisäksi 7,57 prosenttia vastaajista ovat vastanneet, etteivät osaa sanoa tai eivät halua vastata.

Kokonaisuudessaan taulukon 7 vastaukset viittaavat siihen, että vastaajat ovat keskimäärin melko tulevaisuussuuntautuneita ja valmiita luopumaan välittömästi hyödystä tulevaisuuden hyötyä varten. Nykyhetken painottuva aikapreferenssi on selkeästi vähemmistöä aineistossa.

Taloudellisia asenteita mitattiin kysymyksen 23 avulla, joka sisältää 24 väitettä. Väitteet koskivat kuluttamista ja säästämistä, taloudellista hyvinvointia ja digitaalista talousosaamista. Vastaukset on kerätty asteikolla 1-5, jossa 1=täysin eri mieltä ja 5=täysin samaa mieltä. Taulukossa 8 esitetään ne asenneväitteet, jotka liittyvät erityisesti kulutukseen ja säästämiseen sekä pitkä aikavälin taloudelliseen suunnitteluun. Analyysissa vastausvaihtoehdot 1 ja 2 on yhdistetty luokaksi eri mieltä, vaihtoehto 3 muodostaa luokan neutraali ja vaihtoehdot 4 ja 5 on yhdistetty luokaksi samaa mieltä.

Prosenttiosuudet on laskettu niistä vastaajista, jotka vastasivat 1–5, eikä vastauksia ”en osaa sanoa” ja ”en halua vastata” ole huomioita prosenttiosuuksissa.

Taulukko 8. Vastaajien taloudelliset asenteet.

Väite	Eri mieltä (%)	Neutraali (%)	Samaa mieltä (%)
Kulutan mieluummin rahaa kuin säästän sitä pitkällä aikavälillä	53,41 %	25,33 %	21,26 %
Raha on kuluttamista varten	24,12 %	27,63 %	48,25 %
Asetan pitkän tähtäimen taloudellisia suunnitelmia ja pyrin saavuttamaan ne	22,89 %	27,08 %	50,03 %
Elän hetkessä enkä huolehdi huomisesta	55,96 %	20,76 %	23,27 %
Harkitsen tarkkaan, onko minulla varaa johonkin, ennen kuin teen ostopäätöksen	14,38 %	13,82 %	71,80 %
Maksan laskuni ajallaan	8,83 %	6,68 %	84,48 %

Taulukosta 8 havaitaan vastaajien suhtautuminen kuluttamiseen, säästämiseen ja taloudelliseen suunnitelmallisuuteen liittyviin väitteisiin. 53,41 prosenttia vastaajista on eri mieltä väitteen ”Kulutan mieluummin rahaa kuin säästän sitä pitkällä aikavälillä” kanssa, kun taas samaa mieltä on 21,26 prosenttia. Samansuuntaisesti 55,96 prosenttia on eri mieltä väitteen ”Elän hetkessä enkä huolehdi huomisesta” kanssa. Nämä tulokset viittaavat siihen, että enemmistö vastaajista miettivät tulevaisuutta eikä tunnista itseään nykyhetkeen painottuvasta talousasenteesta.

Toisaalta 48,25 prosenttia vastaajista on myös sitä mieltä, että raha on kuluttamista varten, kun vain 24,12 prosenttia on eri mieltä väitteen kanssa. Tämä korostaa sitä, että

kuluttamista korostava ajattelutapa on aineistossa kohtalaisen yleinen. Samanaikaisesti 50,03 prosenttia vastaajista asettavat pitkän tähtäimen taloudellisia suunnitelmia ja pyrkivät saavuttamaan ne.

Erityisen vahvasti aineistossa korostuu taloudellinen harkinta ja täsmällinen käyttäytyminen. 71,80 prosenttia vastaajista ilmoittaa harkitsevansa tarkkaan maksukykyään ennen ostopäätöksen tekemistä. Myös 84,48 prosenttia vastaajista kertoo maksavansa laskunsa ajallaan.

Kokonaisuutena taulukko 8 viittaa siihen, että vastaajat painottavat pitkän aikavälin suunnittelua, harkintaa ja käyttäytymistä, vaikka kuluttamiseen liittyviä myönteisiä asenteita esiintyy myös. Taloudellinen vastuullisuus näyttäytyy aineistossa selvästi hallitsevana piirteenä.

Yhteenvedon tutkimusaineistoa kuvaavista taulukoista voidaan todeta, että kyselyyn vastanneet painottuvat itsearvioidulta talousosaamiseltaan ja taloudellisilta asenteiltaan melko keskitasoiseen ja vastuulliseen suuntaan. Itsearvioitu osaaminen sijoittuu pääosin asteikon keskivaiheille ja hieman sitä korkeammalle. Objektivistista talousosaamista mittaavien kysymysten perusteella vastaajien osaaminen on melko hyvällä tasolla, kun suuri osa vastaajista vastasi oikein kaikkiin tai lähes kaikkiin taloudellista lukutaitoa mittaaviin kysymyksiin. Myös riskipreferenssit painottuvat neutraaliin tai maltilliseen riskinottoon. Aikapreferenssien osalta vastaajat sijoittuvat keskimäärin enemmän tulevaisuuteen kuin nykyhetkeen, mikä tukee havaintoja suunnitelmallisesta talouskäyttäytymisestä.

Säästämisen ja sijoittamisen osalta korostuvat erityisesti perinteiset ja matalariskiset tavat, kuten tilillä säästäminen. Aktiivinen ja riskipitoisempi sijoittaminen on vastaajilla harvinaisempaa. Taloudellisten asenteiden perusteella vastaajat painottavat pitkän aikavälin suunnittelua, harkintaa ostopäätöksissä sekä laskujen maksamista ajallaan, vaikka kuluttamista kohtaan esiintyy myös myönteisiä asenteita.

5.2 Tutkimusmenetelmät ja muuttujat

Tämä kappale syventyy tarkemmin tutkimusmenetelmään ja muuttujiin. Regressio- ja korrelaatioanalyysit on toteutettu Stata-ohjelmalla.

Tutkimuksessa käytetään lineaarista regressiomallia, joka on keskeinen menetelmä jatkuvien muuttujien analysoinnissa (Wooldridge, 2020). Tämän tutkimuksen muuttujat on mitattu asteikollisina muuttujina, joita voidaan käsitellä jatkuvina muuttujina. Lineaarinen regressiomalli mahdollistaa myös tulosten selkeän tulkinnan ja sitä on käytetty laajasti tutkimuksissa (Angrist & Pischke, 2009). Tutkimuksessa tarkastellaan muuttujia usean muuttujan regressiomallin mukaisesti:

$$y = \alpha + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n + \varepsilon. \quad (1)$$

Regressiomallissa y on selitettävä muuttuja, α on vakio ja ε on virhetermi, joka kuvaa satunnaisvaihtelua mallissa. x_1, x_2 ja x_n ovat selittäviä muuttujia ja b_1, b_2 ja b_n ovat selittävien muuttujien kertoimia. (Heikkilä, 2014, s. 223.)

Tutkimuksessa on käytetty myös korrelaatioanalyysiä, jonka avulla pyritään selvittämään muuttujien välisiä riippuvuuksia. Korrelaatiokerroin voi saada arvon $-1:n$ ja $1:n$ välillä. Arvo lähellä -1 tarkoittaa vahvaa negatiivista korrelaatiota ja arvo lähellä 1 vahvaa positiivista korrelaatiota. Kerroin lähellä arvoa 0 kertoo, ettei muuttujien välillä ole lineaarista riippuvuutta. (Heikkilä, 2014, s. 91.)

Tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmäksi on valittu kvantitatiivinen menetelmä. Kvantitatiivinen menetelmä sopii hyvin tutkimuksiin, joissa on suuri otos ja pyritään selvittämään lukumääriin ja prosentiosuuksiin liittyviä kysymyksiä. Kvantitatiivinen menetelmä sopii myös tutkimuksiin, joissa pyritään selvittämään eri asioiden välisiä

riippuvuuksia ja tuloksia voidaan havainnollistaa taulukoiden tai kuvioiden avulla. (Heikkilä, 2014, s. 15.)

Tutkimuksessa pyritään selvittämään kyselyn tulosten pohjalta, miten objektiivinen ja subjektiivinen talousosaaminen, yli-itsevarmuus ja taloudelliset asenteet ovat yhteydessä yksilöiden riski- ja aikapreferensseihin. Lisäksi tarkastellaan, miten nämä preferenssit ja tulokset heijastavat käyttäytymistaloustieteellisiä vinoumia.

Tutkimuksessa selitettävänä muuttujana käytetään riskinottohalukkuutta mittaavaa muuttujaa. Muuttuja saa arvon 0–10 välillä, missä arvo 0 kuvaa täysin riskinkarttavaa vastaajaa ja arvo 10 erittäin riskihaluista vastaajaa. Toisena selitettävänä muuttujana käytetään aikapreferenssiä mittaavaa muuttujaa, joka saa arvon 0–10 välillä siten, että suurempi arvo kuvaa vahvempaa tulevaisuussuuntautuneisuutta.

Tutkimuksen selittävinä muuttujina käytetään objektiivista ja subjektiivista talousosaamista, yli-itsevarmuutta ja asenteita. Objektiivista talousosaamista mittaava muuttuja on muodostettu neljästä talousosaamista mittaavasta kysymyksestä. Jokaisesta oikeasta vastauksesta on annettu yksi piste, jolloin muuttuja saa arvon 0–4 välillä.

Subjektiivista talousosaamista mitataan muuttujalla, joka perustuu vastaajien itsearvioon omasta talousosaamisesta. Muuttuja saa arvon 1–7 välillä, missä arvo 1 kuvaa erittäin heikkoa ja arvo 7 erittäin hyvää talousosaamista.

Yli-itsevarmuutta kuvaava muuttuja on muodostettu subjektiivisen ja objektiivisen talousosaamisen erotuksena. Koska muuttujat on mitattu eri asteikolla, ne on standardoitu ennen erotuksen laskemista. Tämän jälkeen muuttuja on muodostettu vähentämällä objektiivinen talousosaaminen subjektiivisesta talousosaamisesta. Positiiviset arvot viittaavat siihen, että vastaaja arvioi osaamisensa korkeammaksi kuin

hänen objektiivinen osaamistasonsa, kun taas negatiiviset arvot viittaavat osaamisen aliarviointiin.

Viimeisenä selittävänä muuttujana käytetään pitkän aikavälin taloudellista suunnittelua mittaavaa muuttujaa. Muuttuja perustuu väittämään ”Asetan pitkän tähtäimen taloudellisia suunnitelmia ja pyrin saavuttamaan ne. Muuttuja saa arvon 1–5 välillä, missä arvo 1 kuvaa vähäistä pitkän aikavälin suunnittelua ja arvo 5 vahvaa pitkän aikavälin suunnittelua.

Lisäksi analyysissä on käytetty kontrollimuuttujina vastaajien ikää, sukupuolta, koulutustasoa ja tuloja. Sukupuolimuuttuja on muodostettu siten, että arvo 1 vastaa miehiä ja arvo 2 naisia. Näiden avulla pyritään huomioimaan myös vastaajien taustatekijöiden vaikutus selitettävään muuttujaan.

Tutkimuksessa tarkastellaan kahta regressiotaulukkoa, jotka molemmat sisältävät neljä eri mallia. Ensimmäisessä taulukossa selitettävänä muuttujana on riskipreferenssi ja toisessa aikapreferenssi. Selittävinä muuttujina molemmissa taulukoissa on objektiivinen ja subjektiivinen talousosaaminen, yli-itsevarmuus ja pitkä aikavälin taloudellinen asenne.

5.3 Tulokset

Tässä luvussa esitellään tutkielman tulokset. Tulokset on jaettu kahteen eri taulukkoon, joista ensimmäisessä selitetään riskipreferenssiä neljän mallin avulla. Tämän jälkeen selitetään aikapreferenssiä myös neljän mallin avulla. Viimeiseksi esitetään vielä muuttujien väliset korrelaatiot. Taulukoiden 9 ja 10 alarivillä on esitetty mallin selitysaste R^2 ja viimeisellä rivillä selitys kertoimien merkitsevyydestä. Tuloksia avataan tarkemmin aina taulukoiden jälkeen.

Taulukoissa 9–11, regressiokertoimen etumerkki kuvaa muuttujien välisen yhteyden suuntaa. Positiivinen kerroin tarkoittaa, että selittävän muuttujan kasvaessa myös selitettävän muuttujan arvo kasvaa. Negatiivinen kerroin puolestaan tarkoittaa, että selittävän muuttujan kasvaessa selitettävän muuttujan arvo pienenee. Taulukoissa selitettävä muuttuja on esitetty otsikkorivillä ja selittävät muuttujat listana tämän jälkeen.

Tilastollisesti merkitsevä tulos viittaa siihen, että muuttujien välillä on systemaattinen yhteys, joka ei johdu sattumasta. Tämä tarkoittaa, että selittävä muuttujalla on todellinen vaikutus selitettävään muuttujaan. Mikäli tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä, muuttujien välisestä yhteydestä ei voida tehdä luotettavia johtopäätöksiä.

Taulukko 9. Riskipreferenssit ja käyttäytymistekijät.

Muuttujat	(1)	(2)	(3)	(4)
Riskipreferenssi				
Objektiivinen talousosaaminen	0.104** (0.043)			
Subjektiiivinen talousosaaminen		0.091* (0.047)		
Yli-itsevarmuus			0.058 (0.049)	0.036 (0.049)
Pitkän aikavälin taloussuunnittelu				0.147*** (0.053)
Ikä	-0.015*** (0.004)	-0.015*** (0.004)	-0.014*** (0.004)	-0.014*** (0.004)
Sukupuoli	-0.736*** (0.126)	-0.729*** (0.124)	-0.763*** (0.124)	-0.751*** (0.124)
Koulutus	-0.037	-0.041	-0.032	-0.039

Muuttujat	(1)	(2)	(3)	(4)
Riskipreferenssi				
	(0.028)	(0.028)	(0.028)	(0.028)
Tulot	0.127***	0.112***	0.123***	0.116***
	(0.033)	(0.034)	(0.034)	(0.033)
Vakio	6.034***	5.755***	6.098***	5.621***
	(0.347)	(0.369)	(0.331)	(0.372)
Havainnot	1434	1434	1434	1429
R ²	0.049	0.052	0.050	0.056

Sulkeissa keskivirheet.

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Taulukossa 9 esitetään ensimmäisen regressioanalyysin tulokset, joissa on tarkasteltu talousosaamisen, yli-itsevarmuuden ja taloudellisen asenteen yhteyttä riskipreferenssiin. Mallissa 1 tarkastellaan objektiivisen talousosaamisen yhteyttä riskinottoon ja mallissa 2 subjektiivisen talousosaamisen yhteyttä. Mallissa 3 esitetään yli-itsevarmuuden yhteys riskinottoon. Malliin 4 on lisätty pitkän aikavälin taloussuunnittelun asenne. Kaikissa malleissa on kontrollimuuttujina vastaajien ikä, sukupuoli, koulutustaso ja tulot.

Tulosten perusteella objektiivinen talousosaaminen on positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä riskinottohalukkuuteen. Tulos vastaa hypoteesia H1 ja viittaa siihen, että taloudellisesti osaavammat ovat halukkaita ottamaan enemmän riskiä. Myös subjektiivinen talousosaaminen on positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä riskinottohalukkuuteen ja tukee hypoteesia H1. Positiivinen yhteys tarkoittaa sitä, että objektiivisen ja subjektiivisen talousosaamisen arvon kasvaessa myös riskipreferenssin arvo kasvaa. Tulos viittaa siihen, että korkeampi arvio omasta talousosaamisesta johtaa korkeampaan riskinottohalukkuuteen. Nämä tulokset vastaavat aikaisempaa kirjallisuutta, joiden mukaan yksilön oma käsitys sekä

objektiivinen osaaminen ovat positiivisesti yhteydessä yksilön riskiseen käyttäytymiseen (Bellofatto ja muut, 2018; Lusardi & Mitchell, 2014).

Yli-itsevarmuutta kuvaava muuttuja ei sen sijaan ole tilastollisesti merkitsevä, eikä tue tutkimuksen hypoteesia H2. Kertoimen suunta on positiivinen ja viittaa siihen, että yli-itsevarmuus johtaa suurempaan riskinottohalukkuuteen. Positiivinen kerroin on linjassa aikaisempien tutkimusten kanssa, joissa on löydetty positiivinen yhteys yli-itsevarmuuden ja riskisen taloudellisen käyttäytymisen kanssa (Meissner ja muut, 2023). Tulos ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä tässä tutkimuksessa eikä näin ollen selitä muuttujien välistä yhteyttä.

Sen sijaan pitkän aikavälin taloussuunnittelua kuvaava muuttuja on positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä riskinottoon mallissa 4. Tämä viittaa siihen, että pitkän aikavälin suunnittelua korostavat yksilöt ovat keskimäärin riskihakuisempia. Kalmi ja Ruuskanen (2016) ovatkin todenneet tutkimuksessaan, että taloudellisilla asenteilla saattaa olla suurempi vaikutus taloudelliseen käyttäytymiseen kuin tietämyksellä. Tässä tutkimuksessa pitkän aikavälin asenne selittää riskinottoa enemmän kuin objektiivinen tai subjektiivinen talousosaaminen.

Kontrollimuuttujista ikä on negatiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä riskinottoon jokaisessa mallissa. Negatiivinen yhteys viittaa siihen, että iän kasvaessa, riskipreferenssin arvo laskee. Tämä viittaa siihen, että nuoremmat vastaajat ovat keskimäärin riskihakuisempia. Vanhemmat vastaajat tässä aineistossa karttavat riskiä siis enemmän. Tämä tulos on linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa, jossa iän on havaittu olevan positiivisesti yhteydessä riskin karttamisen kanssa (Meissner ja muut, 2023).

Myös sukupuoli on negatiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä riskipreferenssiin jokaisessa mallissa. Muuttuja on koodattu niin, että arvo 1 vastaa miehiä ja arvo 2 naisia. Tämän vuoksi negatiivinen kerroin viittaa siihen, että naiset ovat keskimäärin vähemmän riskihakuisia kuin miehet. Tämä tulos on linjassa aikaisemman

kirjallisuuden kanssa, jossa naisten on havaittu olevan keskimäärin enemmän riskin karttajia kuin miesten (Meissner ja muut, 2023).

Tulot ovat puolestaan positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä riskipreferenssiin. Korkeammat tulot mahdollistavat siis suuremman riskinoton. Tulos tukee aikaisempia havaintoja siitä, että korkeammat tulot ovat yhteydessä pienempään riskin karttamiseen ja suurempaan riskinottohalukkuuteen (Meissner ja muut, 2023). Koulutuksella ei havaita tilastollisesti merkitsevää yhteyttä riskipreferenssiin tässä aineistossa.

Mallien selityksasteet jäävät melko mataliksi, mikä viittaa siihen, että riskipreferensseihin on yhteydessä muitakin tekijöitä, joita ei ole huomioitu tässä tutkimuksessa. Kokonaisuutena tulokset viittaavat siihen, että yksilön objektiivinen ja subjektiivinen talouslukutaito selittävät riskipreferenssejä. Toisaalta tuloksista voidaan myös havaita, että pitkän aikavälin suunnittelun asenne selittää riskinottoa vahvemmin kuin yksilön yli-itsevarmuus.

Tutkimuksen hypoteeseja tarkasteltaessa, voimme todeta, että hypoteesi H1 saa tukea. Korkeampi objektiivinen ja subjektiivinen talousosaaminen ovat yhteydessä suurempaan riskinottoon. Hypoteesi H2 ei puolestaan saa tukea, sillä yli-itsevarmuus ei selitä riskipreferenssejä tässä tutkimuksessa.

Taulukko 10. Aikapreferenssit ja käyttäytymistekijät.

Muuttujat	(1)	(2)	(3)	(4)
Aikapreferenssi				
Pitkän aikavälin taloussuunnittelu	0.359***			0.360***
	(0.056)			(0.056)
Objektiivinen talousosaaminen		0.291***		
		(0.052)		

Muuttujat	(1)	(2)	(3)	(4)
Aikapreferenssi				
Subjekttiivinen talousosaaminen			0.339*** (0.051)	
Yli-itsevarmuus				-0.004 (0.053)
Ikä	-0.001 (0.004)	-0.004 (0.004)	-0.004 (0.004)	-0.001 (0.004)
Sukupuoli	0.217 (0.132)	0.377*** (0.135)	0.277** (0.132)	0.218* (0.133)
Koulutus	-0.004 (0.030)	-0.031 (0.031)	-0.013 (0.030)	-0.004 (0.030)
Tulot	0.101*** (0.035)	0.110*** (0.035)	0.066* (0.036)	0.101*** (0.036)
Vakio	4.071*** (0.395)	4.579*** (0.371)	4.026*** (0.394)	4.067*** (0.398)
Havainnot	1429	1434	1434	1429
R ²	0.039	0.032	0.041	0.039

Sulkeissa keskivirheet.

*** p < 0.01, ** p < 0.05, * p < 0.1

Taulukossa 10 esitetään regressioanalyysin tulokset, jossa tarkastellaan pitkän aikavälin taloussuunnittelun ja talousosaamisen yhteyttä aikapreferensseihin. Mallissa 1 tarkastellaan pitkän aikavälin taloussuunnittelun vaikutusta, mallissa 2 objektiivisen talousosaamisen vaikutusta ja mallissa 3 subjektiivisen talouslukutaidon vaikutusta. Malliin 4 on lisätty myös yli-itsevarmuus. Kontrollimuuttujina on vastaajien ikä, sukupuoli, koulutus ja tulot.

Taulukon 10 perusteella pitkän aikavälin taloussuunnittelu on positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä aikapreferensseihin. Tämä tukee tutkielman hypoteesia H3 ja viittaa siihen, että yksilöt, jotka korostavat pitkän aikavälin taloudellista suunnittelua, ovat myös valmiimpia siirtämään kulutusta tulevaisuuteen. He ovat siis vähemmän painottuneita nykyhetkeen ja ovat vähemmän nykyhetkisyysvinoutuneita. Positiivinen yhteys säilyy tilastollisesti merkitsevänä myös mallissa 4.

Myös objektiivinen talousosaaminen on positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä aikapreferensseihin. Tulos viittaa siihen, että taloutta paremmin ymmärtävät henkilöt kykenevät tekemään pitkäjänteisempiä taloudellisia päätöksiä. Subjektiiivinen talousosaaminen on myös positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä aikapreferensseihin.

Yli-itsevarmuus ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä aikapreferensseihin, eikä näin ollen selitä yksilöiden eroja aikapreferensseissä tässä aineistossa. Tulos viittaa siihen, että oman osaamisen yliarviointi ei ole keskeinen tekijä tulevaisuusorientoituneisuuden selittämisessä.

Kontrollimuuttujista sukupuoli on tilastollisesti merkitsevä ja positiivinen malleissa 2–4. Näin ollen tulokset viittaavat siihen, että naiset ovat keskimäärin tulevaisuusorientoituneempia kuin miehet. Meissner ja muut (2023) ovat todenneet tutkimuksessaan naisten olevan kärsivällisempiä sekä tulevaisuusorientoituneempia kuin miesten. Myös tulot ovat positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä aikapreferensseihin. Tämä viittaa siihen, että suuremmat tulot mahdollistavat kulutuksen siirtämistä nykyhetkestä tulevaisuuteen.

Koulutuksella ja iällä ei havaita tilastollisesti merkitsevää yhteyttä aikapreferensseihin tässä aineistossa. Mallien selityksasteet jäävät näissäkin malleissa suhteellisen mataliksi. Tämä viittaa siihen, että aikapreferensseihin on yhteydessä muitakin tekijöitä, joita ei ole huomioitu tässä tutkimuksessa.

Tulokset tukevat tutkimuksen hypoteesia H3. Pitkän aikavälin taloussuunnittelun asenne on positiivisesti yhteydessä aikapreferensseihin. Tämä viittaa siihen, että pitkän aikavälin suunnittelua korostavat yksilöt ovat myös tulevaisuusorientoituneempia ja näin ollen vähemmän nykyhetkisyysvinoutuneita.

Taulukko 11. Muuttujien väliset korrelaatiot.

Muuttuja	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
(1) Riskipreferenssi	1.000					
(2) Aikapreferenssi	0.257***	1.000				
(3) Objektiivinen talousosaaminen	0.060**	0.155***	1.000			
(4) Subjektiivinen talousosaaminen	0.096***	0.210***	0.210***	1.000		
(5) Yli-itsevarmuus	0.029	0.043*	-0.629***	0.629***	1.000	
(6) Pitkän aikavälin taloussuunnittelu	0.104***	0.177***	0.100***	0.290***	0.151***	1.000

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Taulukossa 11 esitetään tutkimuksessa käytettyjen muuttujien väliset korrelaatiot. Korrelaatioanalyysi kuvaa muuttujien välisiä yhteyksiä. Korrelaatiot tukevat regressiomalleissa havaittuja yhteyksiä, mutta arvot ovat suhteellisen matalia.

Tulosten perusteella riskipreferenssi on positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä subjektiiviseen ja objektiiviseen talousosaamiseen sekä pitkän aikavälin taloussuunnitteluun. Lisäksi riski- ja aikapreferenssin välillä on positiivinen ja merkitsevä yhteys, mikä viittaa siihen, että tulevaisuuteen suuntautuneemmat vastaajat ovat keskimäärin myös riskihakuisempia. Andreoni ja Sprenger (2012) ovatkin todenneet, että

riski- ja aikapreferenssit liittyvät vahvasti toisiinsa, sillä tulevaisuuden päätökset sisältävät usein myös riskiä.

Aikapreferenssit korreloivat positiivisesti pitkän aikavälin taloussuunnittelun kanssa sekä subjektiivisen ja objektiivisen talousosaamisen kanssa. Tämä vahvistaa sitä, että taloudellinen osaaminen ja asenteet liittyvät yksilön tulevaisuusorientoituneisuuteen.

Yli-itsevarmuus korreloi odotetusti negatiivisesti objektiivisen talousosaamisen kanssa ja positiivisesti subjektiivisen talousosaamisen kanssa. Tämä johtuu siitä, että muuttuja on muodostettu näiden erotuksesta. Yhteys riskinottohalukkuuteen on heikko eikä tilastollisesti merkitsevä, mikä todettiin myös regressioanalyysissä. Yli-itsevarmuuden ja aikapreferenssin välillä on heikko positiivinen korrelaatio.

Kokonaisuudessaan korrelaatiot vahvistavat regressioanalyysissä havaitut tulokset. Toisaalta niiden matalat arvot viittaavat siihen, että muuttujien väliset yhteydet ovat suhteellisen heikkoja.

6 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten talouslukutaito ja asenteet ovat yhteydessä käyttäytymistaloustieteellisiin vinoumiin. Tutkimuksessa tarkasteltiin nykyhetkisyysvinoumaa, yli-itsevarmuutta sekä tappioiden ja riskin välttelyä. Tutkimuksessa syvennyttiin riski- ja aikapreferensseihin, jotka heijastavat näitä käyttäytymisen vinoumia. Yli-itsevarmuutta tutkittiin yksilön subjektiivisen ja objektiivisen talousosaamisen erotuksena, tappioiden ja riskin välttelyä riskipreferenssin avulla ja nykyhetkisyysvinoumaa aikapreferenssin avulla. Tulosten pohjalta tutkimuksen ensimmäinen ja kolmas hypoteesi voitiin hyväksyä. Toista hypoteesia ei voitu hyväksyä, sillä tuloksissa ei löydetty tilastollisesti merkitsevää yhteyttä yli-itsevarmuuden ja riskipreferenssin välillä.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että taloudelliseen käyttäytymiseen vaikuttavat sekä talouslukutaito ja yksilön asenteet. Objektiivinen ja subjektiivinen talousosaaminen ovat positiivisesti yhteydessä riskipreferensseihin. Tämä viittaa siihen, että mitattu osaaminen ja oma arvio osaamisesta liittyy yksilön preferenssiin ottaa riskiä. Tulokset viittaavat siihen, että korkeampi talousosaaminen on yhteydessä pienempään riskin välttelyyn. Sen sijaan yli-itsevarmuuden ja riskinoton välillä ei löydetty tilastollisesti merkitsevää yhteyttä tässä tutkimuksessa. Tämä viittaa siihen, ettei oman osaamisen yliarviointi selitä riskinottoa tässä aineistossa. Myös pitkän aikavälin taloussuunnittelulla todettiin olevan positiivinen yhteys riskinottoon. Tämän tuloksen valossa voidaan todeta taloudellisten asenteiden merkitys taloudellisessa käyttäytymisessä.

Objektiivisella ja subjektiivisella talouslukutaidolla todettiin olevan positiivinen yhteys myös aikapreferenssiin. Tämä tulos viittaa siihen, että taloudellisesti osaavammat yksilöt ovat tulevaisuusorientoituneempia. Lisäksi pitkän aikavälin taloussuunnittelulla todettiin olevan positiivinen yhteys aikapreferenssiin. Tämä tulos on teoreettisesti odotettavissa, sillä tulevaisuuteen suuntautunut taloudellinen asenne edellyttää kykyä lykätä kulutusta. Tulos viittaa siihen, että talousosaaminen ja pitkän aikavälin taloussuunnittelu ovat

yhteydessä vähäisempään nykyhetkisyysvinoumaan. Yli-itsevarmuus ei sen sijaan ole merkitsevä selittäjä aikapreferensseille. Korrelaatioanalyysi tukee regressioanalyysissä havaittuja yhteyksiä, mutta osoittaa samalla, että muuttujien väliset yhteydet ovat suhteellisen heikkoja.

Tulosten merkitys viittaa siihen, että yksilön taloudellinen käyttäytyminen ei perustu pelkästään tietoon, vaan siihen vaikuttavat myös esimerkiksi asenteet ja käsitys omasta osaamisesta. Lee ja muut (2025) korostavat tutkimuksessaan tarvetta edistää sekä objektiivista talouslukutaitoa että subjektiivista osaamista. Lisäksi Suomen kansallisen talousosaamisstrategian tavoitteena on, että suomalaisten talousosaaminen olisi maailman parasta vuoteen 2030 mennessä (Raijas & Ranta, 2024). Tämän tutkimuksen tulosten pohjalta olisi hyvä kiinnittää huomiota talouslukutaidon lisäksi myös subjektiiviseen osaamiseen, taloudellisiin asenteisiin ja käyttäytymiseen vaikuttaviin tekijöihin.

Tutkimuksen tulokset ovat pääosin linjassa kirjallisuuden ja aikaisempien tutkimusten kanssa. Objektiivisen talousosaamisen osalta aikaisemmat tutkimukset ovat korostaneet sen merkitystä taloudelliseen käyttäytymiseen (Lusardi & Mitchell, 2014; Meissner ja muut, 2023; Lee ja muut, 2025). Näissä tutkimuksissa taloudellisen osaamisen on todettu esimerkiksi parantavan yksilön kykyä arvioida riskejä ja lisäävän luottamusta omaan päätöksentekoon. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat tätä näkemystä, mutta viittaavat samalla siihen, ettei objektiivinen osaaminen ole yksinään ratkaiseva.

Subjektiivisen talousosaamisen osalta tulokset tukevat vahvasti kirjallisuutta, jossa yksilön oma käsitys osaamisestaan on vahvasti yhteydessä taloudelliseen käyttäytymiseen (Bellofatto ja muut, 2018; Lind ja muut, 2020; Fenton-O’Creevy & Furnham, 2020). Näissä tutkimuksissa subjektiivisen osaamisen on todettu olevan jopa vahvempi selittäjä taloudelliselle käyttäytymiselle kuin objektiivisen talousosaamisen. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat tätä näkemystä, vaikka objektiivinen osaaminen

selittää riskinottohalukkuutta kuitenkin hieman enemmän kuin subjektiivinen talousosaaminen.

Kirjallisuus liittyy yli-itsevarmuuden usein suurempaan riskinottoon (Zhang, 2024; Meissner ja muut 2023). Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan löydetty vastaavaa yhteyttä. Tuloksen positiivinen kerroin viittaa tähän ilmiöön, mutta tulos ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Tämä viittaa siihen, että yli-itsevarmuuden vaikutus ei ole yksiselitteinen ja voi riippua aineistosta tai mittaustavasta.

Aikapreferenssien osalta tulokset ovat teoreettisesti johdonmukaisia käyttäytymistaloustieteen kirjallisuuden kanssa. Pitkän aikavälin suunnittelun ja tulevaisuusorientoituneisuuden välinen yhteys on odotettua, sillä tulevaisuutta painottavat yksilöt ovat tyypillisesti valmiimpia siirtämään kulutusta myöhemmäksi (Xiao & Porto, 2019; Andreoni & Sprenger, 2012). Lisäksi tulokset viittaavat siihen, että myös talousosaaminen liittyy yksilön kykyyn tehdä pitkäjänteisiä taloudellisia päätöksiä.

Kokonaisuutena tulokset ja kirjallisuus osoittavat, että taloudellinen käyttäytyminen ei määräydy ainoastaan objektiivisen tiedon perusteella. Sen sijaan yksilön asenteilla ja käsityksillä omasta osaamisestaan on myös keskeinen rooli päätöksenteossa. Tämä korostaa tarvetta kehittää talousopetusta suuntaan, jossa huomioidaan tiedon lisäksi myös yksilöiden asenteet ja käsitys omasta osaamisesta.

Tutkimukseen liittyy myös rajoitteita, jotka tulee ottaa huomioon tulosten tulkinnassa. Ensinnäkin objektiivista talousosaamista mitattiin tässä tutkimuksessa neljän kysymyksen pohjalta, mikä ei välttämättä kuvaa talousosaamisen koko laajuutta. Lisäksi riski- ja aikapreferenssit sekä pitkän aikavälin taloussuunnittelu perustuvat vastaajien itsearvioon, mikä voi altistaa mittausvirheille ja yksilöllisille tulkintaeroille.

Lisäksi tässä tutkimuksessa vinoumia, kuten nykyhetkisyysvinoumaa ja tappioiden välttelyä, ei mitata suoraan, vaan tarkastellaan epäsuorasti yksilöiden riski- ja

aikapreferenssien kautta. Tutkimuskirjallisuudessa preferenssit ja vinoumat ovat yhteydessä toisiinsa. Esimerkiksi nykyhetkisyysvinouma ilmenee usein vahvana nykyhetkeen painottuvana aikapreferenssinä ja puolestaan tappioiden välttely voi näkyä korostuneena riskin välttämisenä (Andreoni & Sprenger, 2012; Meissner ja muut, 2023; Davies & Satchell, 2007).

Tutkimus avaa useita mahdollisuuksia jatkotutkimukselle. Kokonaisuudessaan jatkotutkimus voisi keskittyä siihen, miten taloudellista osaamista ja käyttäytymistä voidaan kehittää siten, että yksilöt toiminnallaan edesauttaisivat taloudellista hyvinvointiaan.

Lähteet

- Andreoni, J. & Sprenger, C. (2012). *Risk Preferences Are Not Time Preferences*. *American Economic Review*, 102(7), 3357-76. Noudettu 26.1.2026 osoitteesta <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.102.7.3357>
- Angrist, J. D & Pischke, J-S. (2009). *Mostly Harmless Econometrics: An Empiricist's Companion*. Princeton University Press.
- Ashby, R., Sharifi, S., Yao, J., & Ang, I. (2025). *The influence of the buy-now-pay-later payment mode on consumer spending decisions*. *Journal of Retailing*, 101(1), 103-119. Noudettu 9.3.2026 osoitteesta <https://doi.org/10.1016/j.jretai.2025.01.003>
- Bellofatto, A., D'Hondt, C. & De Winne, R. (2018). *Subjective financial literacy and retail investors' behavior*. *Journal of Banking and Finance*, 92, 168-181. Noudettu 20.1.2026 osoitteesta <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2018.05.004>
- Carver, D. (2023). *Girl Math: A New Perspective on Behavioural Economics*. Durham University Economics Society. Noudettu 11.11.2025 osoitteesta <https://www.dueconsoc.org.uk/single-post/girl-math-a-new-perspective-on-behavioural-economics>
- Caviness, S. L. (2024). *Girl Math: Keeping the good and countering the bad*. For the *Learning of Mathematics*, 44(1), 36-38. Noudettu 13.11.2025 osoitteesta <https://www.researchgate.net/publication/377659395>
- Chen, B., Giannikos, C. I. & Lou, J. (2023). *Is More Financial Literacy Always Beneficial? An Investigation through a Mediator*. *Journal of Risk and Financial Management*, 16(1), 53. Noudettu 20.1.2026 osoitteesta <https://doi.org/10.3390/jrfm16010053>
- Cohen, J., Ericson, K. M., Laibson, D. & White, J. M. (2020). *Measuring Time Preferences*. *Journal of Economic Literature*, 58(2), 299-347. Noudettu 6.3.2026 osoitteesta <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jel.20191074>.
- Davies, G.B. & Satchell, S. E. (2007). *The behavioural components of risk aversion*. *Journal of mathematical psychology*, 51(1), 1-13. Noudettu 6.4.2026 osoitteesta <https://doi.org/10.1016/j.jimp.2006.10.003>

- European Commission. (2025). *EU to boost financial literacy and investment opportunities for citizens*. Noudettu 26.1.2026 osoitteesta https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_2236
- Fenton-O’Creevy, M. & Furnham, A. (2020). *Personality, ideology, and money attitudes as correlates of financial literacy and competence*. *Financial Planning Review*, 3:e1070. Noudettu 16.12.2025 osoitteesta <https://doi.org/10.1002/cfp2.1070>
- Filiz, I., Nahmer, T., Spiwoks, M. & Gubaydullina, Z. (2020). *Measurement of risk preference*. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 27, 100355. Noudettu 20.3.2026 osoitteesta <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1016/j.jbef.2020.100355>
- Furnham, A & Fenton-O’Creevy, M. (2024). *Money Attitudes, Budgeting and Habits*. *Journal of Financial Management, Market and Institutions*. 12. Noudettu 9.12.2025 osoitteesta <https://doi.org/10.1142/S2282717X24500014>
- Greszki, R., Meyer, M., & Schoen, H. (2015). *Exploring the effects of removing “too fast” responses and respondents from web surveys*. *The Public Opinion Quarterly*, 79(2), 471-503. Noudettu 23.2.2026 osoitteesta <https://www.istor.org/stable/24546373>
- Goldberg, H. & Lewis, R. (1978). *Money madness: The psychology of saving, spending, loving, and hating money*. *Business Horizon*, Volume 21 (5), 94–96. Noudettu 9.3.2026 osoitteesta [https://doi.org/10.1016/0007-6813\(78\)90022-8](https://doi.org/10.1016/0007-6813(78)90022-8)
- Hallipelto, A. (2021). *Talousosaaminen 2020-luvulla*. AS Pakett, Tallinna.
- Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. 9. uudistettu painos. Edita Oppiminen Oy.
- Kahneman, D. & Tversky, A. (1979). *Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk*. *Econometrica*, 47(2), 263–291. Noudettu 12.1.2026 osoitteesta <https://doi.org/10.2307/1914185>
- Kalmi, P. & Ruuskanen, O. P. (2016). *Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä hyvin suhteessa muihin maihin*. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 112(1). Noudettu 29.10.2025 osoitteesta <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022091358881>

- Kalmi, P., Vaahtoniemi, S., Raijas A., Ranta, M., Ruuskanen, O. P. & Buturak, G. (2023). *Suomalaisten talousosaaminen tarkastelussa*. Kansantaloudellinen aikakauskirja, 119(3). Noudettu 29.10.2025 osoitteesta <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202401244092>
- Lanciano, E., Previati, D. & Ricci, O. (2025). *Crypto Ownership Among Young People: The Effect of Financial Literacy and Risk Propensity*. SSRN. Noudettu 19.1.2026 osoitteesta <https://ssrn.com/abstract=5230633>
- Lee, S. R., Jung, E., Lin, S., Wang, Z. A., Brown, P. & Polotsky, E. (2025). *The association between subjective and objective financial knowledge: Path analysis to savings behavior by age*. Social Sciences & Humanities Open, 11, 101232. Noudettu 21.1.2026 osoitteesta <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2024.101232>
- Leiner, D. J. (2019). *Too Fast, too Straight, too Weird: Non-Reactive Indicators for Meaningless Data in Internet Surveys*. Survey Research Methods, 13(3), 229-248. Noudettu 23.2.2026 osoitteesta <https://doi.org/10.18148/srm/2019.v13i3.7403>
- Lin, X., Bruhn, A. & William, J. (2019). *Extending financial literacy to insurance literacy: a survey approach*. Accounting & Finance, 59, 685-713. Noudettu 4.12.2025 osoitteesta <https://doi.org/10.1111/acfi.12353>
- Lind, T., Ahmed, A., Skagerlung, K., Strömbäck, C., Västfjäll, D. & Tinghög, G. (2020). *Competence, Confidence, and Gender: The Role of Objective and Subjective Financial Knowledge in Household Finance*. Journal of Family and Economic Issues, Volume 41, 626-638. Noudettu 20.1.2026 osoitteesta <https://doi.org/10.1007/s10834-020-09678-9>
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2014). *The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence*. Journal of Economic Literature, 52(1), 5-44. Noudettu 23.10.2025 osoitteesta <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jel.52.1.5>
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2011). *Financial Literacy Around the World: An Overview*. Journal of Pension Economics and Finance, 10, 497-508. Noudettu 29.10.2025 osoitteesta <https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/09/Annamaria-Lusardi-Paper.pdf>

- Meissner, T., Gassmann, X., Faure, C., & Schleich, J. (2023). *Individual characteristics associated with risk and time preferences: A multi country representative survey*. *Journal of Risk and Uncertain* 66, 77–107. Noudettu 6.2.2026 osoitteesta <https://doi.org/10.1007/s11166-022-09383-y>
- Nummenmaa, L. (2025). *Talous & tunteet: miten mieli toimii markkinoilla*. Tammi.
- OECD. (2022a). *OECD/INFE Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion 2022*. OECD Publishing. Noudettu 29.10.2025 osoitteesta <https://doi.org/10.1787/cbc4114f-en>
- OECD. (2022b). *OECD/INFE Guidance on Digital Delivery of Financial Education*. OECD Publishing. Noudettu 3.12.2025 osoitteesta <https://doi.org/10.1787/c980ce2b-en>
- OECD (2023). *OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy*. OECD Business and Finance Policy Papers, No.39. OECD Publishing. Noudettu 3.12.2025 osoitteesta <https://doi.org/10.1787/56003a32-en>
- OECD (2024). *G20 policy note on financial well-being*. OECD Publishing. Noudettu 3.12.2025 osoitteesta <https://doi.org/10.1787/7332c99d-en>
- OECD (2025). *Supporting informed and safe use of digital payments through digital financial literacy*. OECD Publishing. Noudettu 3.12.2025 osoitteesta <https://doi.org/10.1787/21de47d1-en>
- Pitthan, F. & De Witte, K. (2021). *Puzzles of insurance demand and its biases: A survey on the role of behavioural biases and financial literacy on insurance demand*. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 30, 100471. Noudettu 4.12.2025 osoitteesta <https://doi.org/10.1016/j.jbef.2021.100471>
- Raijas, A. (2022). *Uusi viitekehys talousosaamisen parantamiseen julkaistu*. Suomen pankki. Noudettu 29.10.2025 osoitteesta <https://www.eurojatalous.fi/fi/blogit/2022/uusi-viitekehys-talousosaamisen-parantamiseen-julkaistu/>
- Raijas, A. & Ranta, M. (2024). *Kenen vastuulla on kansalaisten talousosaaminen?* Valtioneuvosto. Noudettu 4.12.2025 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/kenen-vastuulla-on-kansalaisten-talousosaaminen->

- Razen, M., Huber, J., Hueber, L., Kirchler, M. & Stefan, M. (2021) *Financial literacy, economic preferences, and adolescents' field behavior*. Finance Research Letters, 40, 101728. Noudettu 6.3.2026 osoitteesta <https://doi.org/10.1016/j.frl.2020.101728>
- Suomen Pankki. (2021.) *Ehdotus Suomen talousosaamisen edistämisen kansalliseksi strategiaksi*. Suomen Pankin yleistajuiset selvitykset A:124. Noudettu 8.1.2025 osoitteesta <https://urn.fi/URN:NBN:fi:bof-202101271065>
- Thaler, R.H. (1999). *Mental accounting matters*. Journal of Behavioral Decision Making, 12, 183-206. Noudettu 13.11.2025 osoitteesta [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0771\(199909\)12:3<183::AID-BDM318>3.0.CO;2-F](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0771(199909)12:3<183::AID-BDM318>3.0.CO;2-F)
- Thaler, R. H. (2015). *Väärin käyttäytyminen: Käyttäytymistaloustieteen synty*. (K. Pietiläinen, suom.) Terra Cognita.
- Thaler, R. H. & Shefrin, H. (1981). *An Economic Theory of Self-Control*. Journal of Political Economy, 89(2), 392-406. Noudettu 27.1.2026 osoitteesta <http://www.jstor.org/stable/1833317>
- Tuomala, M. (2009). *Julkistalous*. Gaudeamus Helsinki University Press. 2. painos.
- Tversky, A. & Kahneman, D. (1974). *Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases*. Science, 185(4157), 1124–1131. Noudettu 8.1.2025. <http://www.jstor.org/stable/1738360>
- Tversky, A. & Kahneman, D. (1981). *The Framing of Decisions and the Psychology of Choice*. Science, 221(4481), 453–458. Noudettu 13.11.2025 osoitteesta <https://doi.org/10.1126/science.7455683>
- Vaahtoniemi, S., Buturak, G., Kalmi, P. & Ruuskanen, O-P. (2023). *Financial literacy and its determinants and consequences: New survey evidence from Finland*. Journal of Financial Literacy and Wellbeing, 1(2), 368-402. Noudettu 26.1.2026 osoitteesta <https://doi.org/10.1017/flw.2023.14>
- van Dolder, D. & Vandenbroucke, J. (2024). *Behavioral risk profiling: Measuring loss aversion of individual investors*. Journal of Banking & Finance, 168, 107293. Noudettu 9.3.2026 osoitteesta <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2024.107293>

- Wooldridge, J. M. (2020). *Introductory Econometrics: A Modern Approach*. Seventh Edition. Cengage Learning.
- Xiao, J. J. & Porto, N. (2019). *Present bias and financial behavior*. *Financial Planning Review*, 2(2), e1048. Noudettu 9.3.2026 osoitteesta https://www.researchgate.net/publication/334651898_Present_bias_and_financial_behavior
- Xin, Z., Xiao, B., Wang L. & Xiao, H. (2024). *Individuals' differences in self-assessment: The relationship between subjective and objective financial literacy*. *Metacognition Learning*, 19, 365–379. Noudettu 24.3.2026 osoitteesta <https://doi.org/10.1007/s11409-024-09375-0>
- Zhang, Yijia. (2024). *Overconfidence Bias as an Explanation of Economic Behaviours*. *Highlight in Business, Economics and Management*. 45. 607-612. Noudettu 17.3. osoitteesta https://www.researchgate.net/publication/387415811_Overconfidence_Bias_as_an_Explanation_of_Economic_Behaviours

Liitteet

Liite 1. Tekoälyn käyttö

Tutkimusprosessissa on käytetty tekoälytyökaluja (Copilot ja ChatGPT). Tekoälyä on käytetty prosessin alussa ideoimiseen ja rakenteen suunnitteluun. Lisäksi sitä on käytetty kieliopin tarkistamiseen ja kirjoitusvirheiden korjaamiseen.

Tekoälyä on käytetty myös artikkeleiden kääntämiseen ja tiivistämiseen sekä tutkimustulosten taulukoiden laatimiseen. Tekoälyn tuottamia ehdotuksia on hyödynnetty kriittisesti.